

UNIVERZITET SINGIDUNUM

Departman za poslediplomske studije

RAČUNOVODSTVO I REVIZIJA

MASTER STUDIJSKI PROGRAM

MASTER RAD

NEGATIVNA MIŠLJENJA REVIZORA

**KAO OSNOVA ZA DETEKCIJU PROBLEMA POSLOVANJA I
SANACIJE PRIVREDNIH DRUŠTAVA**

Mentor:

Prof. dr Goranka Knežević

Kandidat:

Milica Hrkalović: 401317/2009

Beograd, 2011. godina

S A D R Ź A J

UVODNO RAZMATRANJE.....	4
METODOLOŠKI KONCEPT RADA	5
I DEO - REVIZIJA	10
1. ISTORIJA I OSNOVA RAČUNOVODSTVA	11
2. REVIZIJA-OPŠTA RAZMATRANJA.....	13
2.1. RAZVOJ REVIZIJE.....	13
2.2. POJAM REVIZIJE	14
2.3. SVRHA I CILJEVI REVIZIJE	15
3. PLANIRANJE PROCESA REVIZIJE	16
4. FINANSIJSKI IZVEŠTAJI	18
4.1. BILANS STANJA	19
4.2. BILANS USPEHA	20
5. FINANSIJSKA ANALIZA	22
6. REVIZIJSKI IZVEŠTAJI.....	23
7. MIŠLJENJE REVIZORA	24
8. NEGATIVNO MIŠLJENJE	25
9. KRIMINALNE RADNJE I TEHNIKE ZA NJIHOVO OTKRIVANJE	27
9.1. FORENZIČKO RAČUNOVODSTVO.....	28
9.2. FORENZIČKO (ISTRAŽITELJSKO) RAČUNOVODSTVO – OSNOVNI POJMOVI	29
9.3. ZADACI I AKTIVNOSTI FORENZIČKOG RAČUNOVOĐE	31
10. NEGATIVNA MIŠLJENJA REVIZORA – PRAKTIČAN PRIMER	34
II DEO – SPECIJALNI BILANSI – BILANS SANACIJE	44
1. SPECIJALNI BILANSI	45

2. BILANS SANIRANJA	46
2.1. SIMPTOMI SANIRANJA	47
2.2. SANACIONE MERE	48
2.2.1. MOGUĆNOSTI I IZBOR MERA	48
2.2.2. SMANJENJE KAPITALA	49
2.2.3. PRIVLAČENJE LIKVIDNIH SREDSTAVA	51
2.2.4. OSTALE SANACIONE MERE	51
3. PORESKI TRETMAN SANIRANJA	53
4. BILANSIRANJE DOGAĐAJA SANIRANJA	53
4.1. SUŠTINA I VRSTA SANACIONIH BILANSA	54
4.2. PROCENJIVANJE U FUNKCIJI SANIRANJA	55
4.3. KNJIGOVODSTVENA TEHNIKA OBUHVATANJA DOGAĐAJA SANACIJE	56
5. ANALIZA POMOĆU FINANSIJSKIH POKAZATELJA I MERE SANACIJE	58
5.1. PRAKTIČAN PRIMER	58
ZAKLJUČAK	78
LITERATURA	81
PRILOG	85

UVODNO RAZMATRANJE

Korporativne i ostale nezakonite radnje predstavljaju složen, višeznačni i multidimenzionalni socijalni, ekonomski, pravni i psihološki fenomen. Na mezoekonomskom, odnosno korporativnom nivou nezakonite radnje predstavljaju ili mogu da predstavljaju ozbiljan problem mnogih organizacija, dok na makroekonomskom nivou imaju značajan udeo u društvenom proizvodu nacionalne ekonomije i apsolutnom izrazu beleže rastući trend.

Da bi se ostvario globalni cilj nezavisne revizije finansijskih izveštaja – sticanje razumnog uverenja da finansijski izveštaji ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze, potrebno je sa dužnom pažnjom i profesionalnim skepticizmom izvršiti temeljno i pažljivo razmatranje nezakonitih radnji. Pošto nezakonite radnje mogu u materijalno značajnoj meri distorzirati finansijske izveštaje, razmatranje nezakonitih radnji je obavezan i nezaobilazan deo svake revizije finansijskih izveštaja.

Rad se bavi istraživanjem nezakonitih radnji, koje su relevantne za revizorsko razmatranje. Za revizorsko razmatranje relevantne su samo materijalno-finansijske, odnosno korporativne nezakonite radnje koje tangiraju poslovanje i finansijsko izveštavanje privrednih subjekata. Sve ostale nezakonite radnje nisu predmet revizorske pažnje. Njihovim sprečavanjem, istraživanjem, otkrivanjem, obelodanjivanjem i preduzimanjem odgovarajućih pravnih mera bave su drugi državni, paradržavni i nedržavni organi. Uspešno suprotstavljanje nezavisnih revizora korporativnim, materijalno-finansijskim i računovodstvenim nezakonitim radnjama podrazumeva poznavanje načina na koji se nezakonite radnje planiraju, vrše i sakrivaju.

Ključni element revizorskog istraživanja i otkrivanja nezakonitih radnji je kvantitativna i kvalitativna procena rizika da u preduzeću postoje nezakonite radnje, na osnovu koje se osmišljavaju i sprovode odgovarajući revizorski postupci kao reagovanje na procenjene rizike.

METODOLOŠKI KONCEPT RADA

- **Predmet istraživanja**

Predmet istraživanja ovog rada su negativna revizorska mišljenja, koja, osim detekcije neadekvatne računovodstvene prakse istovremeno znače i da preduzeća imaju probleme u poslovanju kao i potreba za sanacijom tih preduzeća.

Kao polazna osnova koriste se pogrešno prikazani finansijski izveštaji. Finansijsko izveštavanje je obezbeđivanje informacija o finansijskom položaju i uspešnosti poslovanja obveznika. Pogrešno prikazivanje stavki u finansijskim izveštajima ili lažno finansijsko izveštavanje je ono koje namerno ili nesvesno, unapred smišljenim činom ili u ovom drugom slučaju omaškom, za krajnji rezultat ima materijalno netačne iznose u finansijskim izveštajima. Lažno finansijsko izveštavanje prouzrokuje negativno mišljenje koje se izražava u slučajevima kada je efekat neslaganja od takvog materijalnog i prožimajućeg značaja za finansijske izveštaje, da revizor zaključuje da izražavanje rezerve u izveštaju ne predstavlja odgovarajući način za obelodanjivanje činjenice da finansijski izveštaji navode na krive zaključke ili da su nepotpuni.

Jedna od tehnika za detekciju lažnog finansijskog izveštavanja jeste forenzičko računovodstvo. Forenzičko računovodstvo podrazumeva posebnu vrstu računovodstvene istrage i ocenjivanja, radi sprečavanja i otkrivanja, te dokazivanja prevara ili drugih kaznenih radnji, ali i davanje realnih mišljenja o potencijalnoj opasnosti ili stvarnoj prisutnosti pravno nedozvoljenih radnji.

Takođe, predmet ovog rada je i potreba za sanacijom preduzeća. Sanacija preduzeća se vrši radi ozdravljenja preduzeća. Jedno preduzeće je posrnulo i bolesno ako, dugoročno gledano, nije u stanju da izmiruje svoje obaveze (nelikvidnost) ili posluje sa gubitkom (nerentabilnost). Podobnost saniranja, potvrđena je ako se utvrdi da postoji mogućnost trajnog ozdravljenja preduzeća, što podrazumeva da je posle sprovođenja procesa lečenja preduzeće postalo sposobno za život i razvoj.

- **Značaj istraživanja**

Značaj ovog istraživanja je u predstavljanju i analizi negativnog revizorskog mišljenja, u analizi tehnika za detekciju problema poslovanja kao i u potrebi za sanacijom preduzeća. Društveni značaj je u tome da se izbegne društvena opasnost od pogrešnog prikazivanja finansijskih izveštaja.

- **Ciljevi istraživanja**

Ciljevi naših istraživanja su naučni i društveni.

Naučni cilj je naučna deskripcija svih elemenata sanacije preduzeća.

Pretpostavka za ostvarivanje ovog cilja jeste analiza efikasnosti procesa sanacije preduzeća.

Društveni cilj je konkretna pomoć privrednim i vanprivrednim subjektima u Srbiji u sprovođenju svih oblika revizije. Navedena pomoć proizilazi iz činjenice da se posebna pažnja posvećuje analizi izveštaja sa negativnim revizorskim mišljenjem, tehnikama za detekciju kao i potrebi za sanacijom preduzeća.

Cilj lažnih finansijskih izveštaja je da se putem netačnog iskazivanja finansijskog i prinosnog položaja preduzeća obmanu korisnici finansijskih izveštaja, i na taj način da se pribavi korist za kompaniju.

Cilj ovog istraživanja obuhvata analizu finansijskih izveštaja sa negativnim mišljenjem, da bi se ustanovilo da li negativno revizorsko mišljenje osim detekcije neadekvatne računovodstvene prakse istovremeno znači da preduzeće ima problema u poslovanju i nagoveštava potrebu za sanacijom.

- **Generalna hipoteza**

U procesu istraživanja polazimo sa sledećom generalnom hipotezom: Međunarodni standardi revizije u biti determinišu mogućnost utvrđivanja nezakonitih radnji i lažno prikazanih finansijskih izveštaja.

Posebna hipoteza:

Našu generalnu hipotetičku tvrdnju operacionalizujemo preko i pomoću sledećih posebnih hipoteza:

- Što su finansijski izveštaji više izloženi javnosti, za toliko su smanjeni rizici od njihovog krivotvorenja
- Stabilnost poslovanja preduzeća zavisi od istinitosti i objektivnosti finansijskih izveštaja
- Kompanije pogrešno prikazuju finansijske izveštaje radi pribavljanja koristi za kompaniju, a na štetu drugih korisnika finansijskih izveštaja
- Najoptimalnije rešenje za otkrivanje pogrešno prikazanih finansijskih izveštaja je u sprovođenju forenzičkog računovodstva
- Problemi u poslovanju preduzeća u biti determinišu potrebu za sanacijom preduzeća.

- **Metode istraživanja**

Uzimajući u obzir kompleksnost proučavanog predmeta istraživanja, u procesu istraživanja koristićemo metode i tehnike koje su adekvatne istraživanju ekonomskih pojava, procesa i problema koji proizilaze iz analize finansijskih izveštaja.

To zahteva primenu osnovnih analitičkih i sintetičkih metoda: analize i sinteze.

Od opštenaučnih metoda biće primenjena hipotetičko-deduktivna, uporedna i statistička, a od metoda i tehnika prikupljanja podataka analiza sadržaja dokumenata.

Navedenim metodama, a na osnovu prethodnih rezultata istraživanja, moguće je adekvatno ostvarivanje naučnog i društvenog cilja ovog istraživanja.

- **Struktura rada**

Polazeći od postavljene hipoteze i ciljeva istraživanja, rad je strukturisan u dva dela sa više celina:

I deo Revizija:

- U prvom poglavlju predstavljena je istorija i osnova računovodstva
- U drugom poglavlju, detaljnije je razrađen razvoj i pojam revizije
- Treće poglavlje se bavi planiranjem procesa revizije.
- Četvrto poglavlje se bavi pojmom finansijskih izveštaja. Dat je i pregled bilansa stanja i bilansa uspeha.
- Peto poglavlje se bavi finansijskom analizom. U ovom delu je objašnjen sam pojam finansijske analize, vrste koje postoje, tehnike obavljanja iste, kao i instrumenti i postupci kojima se to postiže.
- Revizijski izveštaj kao završni deo postupka finansijskog izveštaja i nešto što mu daje vrednost i značaj, je tema kojom se bavi šesto poglavlje. Ukratko je dat opis sadržaja revizijskog izveštaja, njegov značaj i funkcija.
- U sedmom poglavlju je predstavljeno mišljenje revizora.
- U osmom poglavlju, detaljnije je razrađeno negativno mišljenje. Dati su i primer negativnog mišljenja.
- Kriminalne radnje i tehnike za njihovo otkrivanje, su tema kojom se bavi deveto poglavlje.
- U desetom poglavlju predstavljeni su konkretni primeri sa negativnim mišljenjem.

II deo Specijalni bilansi – Bilans sanacije

- U prvom poglavlju predstavljena je osnova specijalnih bilansa.

- U drugom poglavlju, detaljnije su razrađeni pojam i elementi bilansa saniranja.
- Treće poglavlje se bavi poreskim tretmanom saniranja.
- Četvrto poglavlje se bavi bilansiranjem događaja saniranja.
- Analiza pomoću finansijskih pokazatelja i mere sanacije su tema kojom se bavi peto poglavlje. Dati su i praktični primeri finansijskih pokazatelja i mera sanacije preduzeća.
- Šesto poglavlje je zaključak ovog rada
- Sedmo poglavlje je spisak literature korišćenih prilikom izrade rada.
- Poslednje osmo poglavlje je prilog. U prilogu se nalaze finansijski izveštaji preduzeća, korišćenih prilikom izrade rada.

I DEO

REVIZIJA

1. ISTORIJA I OSNOVA RAČUNOVODSTVA

Istorija računovodstva je stara koliko i sama civilizacija. Računovodstvo predstavlja jednu od najznačajnijih profesija u ekonomiji i poslovanju. Njegov razvoj bio je uslovljen razvojem privrede, s jedne strane, i pojavom novca kao merila vrednosti i platežnog sredstva, s druge strane. Sve dok su proizvodne snage bile na nivou razvoja prirodne proizvodnje, proizvodnje robe za samog proizvođača, nije se osećala potreba za računovodstvenom evidencijom. Ukoliko je tada i vršena razmena, ona je obavljana putem trampe, roba jedne upotrebne vrednosti razmenjivala se za robu druge upotrebne vrednosti, u istom momentu, zbog čega nisu ni nastajali dužničko-poverilački odnosi i nije ni bilo potrebno evidentirati takvu razmenu. Međutim, kada je razvoj proizvodnih snaga omogućio proizvodnju i za tržište, došlo je i do razvoja trgovine. Tada počinje da se oseća potreba za evidencijom, jer treba znati ko kome i koliko duguje, odnosno ko, koliko i od koga potražuje, s jedne strane, i kolika je zarada trgovca, s druge strane.

Savremeno poslovanje zahteva trenutno izveštavanje o aktivnostima i pokazateljima poslovanja preduzeća. Konkretno, finansijsko izveštavanje ima istoriju dugu više od 170 godina. Treba istaći da je finansijsko izveštavanje „...proces obezbeđenja kvantitativnih finansijskih (računovodstvenih) informacija o preduzeću i njihovog saopštavanja korisnicima odnosno donosiocima odluka“¹ i da je danas opšte prihvaćeno da je osnovna svrha finansijskog izveštavanja korisnost za donošenje odluka. Od finansijskog izveštavanja se očekuje da će obezbediti informacije za donošenje racionalnih investicionih i kreditnih odluka, informacije o ekonomskim resursima preduzeća i pravu na njih, informacije o performansama poslovanja preduzeća u toku godine, o tome kako preduzeće stiče koristi gotovinu, kako uprava ispunjava svoju upravljačku odgovornost prema vlasnicima itd. Tokom ovog perioda, sve do danas, razvoj finansijskih izveštaja je išao uzlaznom putanjom. Međutim, dva finansijska izveštaja, čija je vrednost sve do danas ostala neosporena su Bilans stanja i Bilans uspeha.

¹ Jovan Krstić, Instrumenti finansijsko-računovodstvenog izveštavanja (pristup ex post i ex ante), Niš, 2002., str. 11

Prateći razvoj računovodstva, što se glavnog cilja bilansa tiče, razvile su se tri bilansne teorije, odnosno tri shvatanja, i to:

- statičko
- dinamičko
- organsko

Savremena računovodstvena nauka se uglavnom temelji na osnovama dinamičkog shvatanja bilansa.

Glavna svrha bilansa, po statičkom shvatanju, je utvrđivanje imovinskog položaja preduzeća. Vremenom su se izdvojile dve forme statičke teorije bilansa, i to: starije (nerazvijeno) i novije (razvijeno) shvatanje bilansa.

2. REVIZIJA – OPŠTA RAZMATRANJA

2.1. Razvoj revizije

Računovodstvo je staro, maltene, isto koliko i civilizacija. Od najstarijih vremena ljudstvo je obavljalo određene svrsishodne poslovne aktivnosti i vodilo poslovne evidencije o istima. Svrha vođenja poslovnih evidencija je bila u polaganju računa državi za plaćanje poreza. Revizija je veoma blisko povezana sa računovodstvom ali je nešto kasnije nastala. Svrha nastajanja revizije je davanje mišljenja o računovodstvenim (finansijskim) izveštajima.

Tačno poreklo revizije finansijskih izveštaja je još uvek predmet rasprave, ali je poznato da su još u XV veku revizori pozivani sa ciljem obezbeđenja od eventualnih prevara, u zapisima koje su držali upravnici imanja bogatih kuća u Engleskoj.

Međutim, za stvaranje uslova za pojavu revizije u današnjem smislu, nije bila dovoljna čak ni pojava dvojnog knjigovodstva, nego je tek industrijska revolucija (1780.god.) bila preduslov za pojavu revizije. Nastala je velika potražnja za uslugama stručnjaka za knjigovodstvo i reviziju internih finansijskih izveštaja, kao i eksternom izveštavanju javnosti. Sistem plaćanja je faktor koji je, takođe, direktno uticao na pojavu revizije. Naime, dok je plaćanje roba i usluga bilo promptno, nisu postojali uslovi za eventualne mahinacije u dužničko-poverilačkim odnosima. Ali, razvoj proizvodnih snaga i odnosa razvio je privredno-pravne instrumente, posebno u sektoru plaćanja obaveza, što je dovelo do novih, alternativnih vidova plaćanja i što je rezultiralo otežanim plaćanjima uzrokovanim nesolventnošću poslovnih partnera. Do ubrzanog razvoja revizorske profesije doveo je i veći stepen odvajanja vlasničke funkcije od funkcije upravljanja, povećanje kompleksnosti preduzeća i veći finansijski skandali.

2.2. Pojam revizije

Reč revizija potiče od latinske reči „*revidere*“, što znači znači ponovo videti ili još jednom videti ili „*revisum*“, što znači unazad i naknadno pregledan radi ispitivanja i ocenjivanja.

Različiti autori definišu reviziju na različite načine. Revizija može da se definiše kao sistematičan pregled poslovnih knjiga i računovodstvenih izveštaja izvršen od strane revizora i eksperimenta sa ciljem da se izrazi kompetentno, stručno i nezavisno mišljenje o ispravnosti, istinitosti i tačnosti istih.

Opšta prihvatljiva definicija revizije bila bi ona koju je dao Komitet za osnovne revizijske koncepte Američkog udruženja računovođa: „Revizija je sistematičan postupak objektivnog prikupljanja i procene dokaza, u vezi sa izjavama o poslovnim aktivnostima i događajima, da bi se utvrdio stepen podudarnosti između izjava i utvrđenih kriterijuma, kao i prezentiranje rezultata zainteresovanim korisnicima“.²

Revizori, u stvari, u postupku revizije analiziraju računovodstvene evidencije koristeći čitav niz različitih opšteprihvaćenih tehnika, u skladu sa unapred pripremljenim, dokumentovanim planom. Osim toga, lica koja vrše reviziju moraju da budu poštena i da imaju nepristrasan stav o posmatranom događaju ili pojavi i da izvrše nezavisno, objektivno i stručno ispitivanje i procenu dokaza i to tako što: - proučavaju, analiziraju i procenjuju računovodstvene sisteme i sisteme interne kontrole na osnovu kojih treba da odrede prirodu, obim i terminski raspored ostalih postupaka revizije; - vrše sva ostala ispitivanja, istraživanja putem upita i druge postupke verifikacije računovodstvenih transakcija i salda računa koje smatraju odgovarajućim u konkretnim okolnostima. Da bi revizor utvrdio da li su finansijski izveštaji sačinjeni u skladu sa primenjivim okvirnim pravilima i propisima izveštavanja (npr. Međunarodni računovodstveni standardi, lokalni standardi ili zakonske odredbe, pravila i propisi), revizor vrši proveru dokaza u vezi sa izjavama uprave o finansijskim izveštajima i objavljivanjima. Revizija se obavlja u cilju izražavanja stručnog i verodostojnog mišljenja, u vidu pisanog izveštaja. Ona ne sme da bude po svom sadržaju i toku šematska, već treba da odgovara postavljenoj svrsi i da se prilagodi organizaciji i karakteristikama privrednog preduzeća. Jedno od osnovnih načela kojeg revizor

² American Accounting Association, Committee on Basic Auditing Concepts, A Statement of Basic Auditing Concepts, Sarasota, Fla: AAA, 1973. godine

treba da se pridržava jeste da kao revidirano označi samo ono, što je zaista vlastitim očima video i ustanovio, a uz ostale navode da naznači izvore iz kojih potiču.

2.3. Svrha i ciljevi revizije

Činjenica je da je revizija nastala u kapitalizmu koji se karakteriše racionalizacijom svih troškova i ekonomičnošću poslovanja. Nastala je posle industrijske revolucije kada je nastalo i razdvajanje funkcije vlasnika preduzeća od funkcije menadžera preduzeća. Kada jedno lice nije bilo vlasnik i onaj ko rukovodi preduzećem, nastali su sukobi interesa. Menadžer je imao interesa da poboljša rezultate poslovanja, a vlasnik da rezultati budu realni i ne ugrožavaju kapital preduzeća.

Dakle, u svakoj prilici kada se podnose finansijski izveštaji postoji pitanje realnosti istih i pitanje ugrožavanja interesa vlasnika. Funkcija revizora zbog toga i jeste da pripremi i prezentira nezavisno stručno mišljenje o tome da li su finansijski izveštaji koje podnosi menadžer preduzeća istiniti i objektivni. Tek nakon toga mogu se donositi odluke o prihvatanju ili ne prihvatanju finansijskih izveštaja.

Svrha revizije jeste, dakle, da revizoru omogući iznošenje mišljenja o finansijskim izveštajima. Namena revizijskog mišljenja je da finansijskim izveštajima podigne nivo kredibiliteta i verodostojnosti u okviru preduzeća i van njega. Informacije sadržane u revidiranim finansijskim izveštajima predstavljaju kvalitetnu podlogu za poslovno odlučivanje.

Mišljenje revizora je bitno za mnogobrojne korisnike.

Cilj revizije finansijskih izveštaja je da omogući revizoru izražavanje mišljenja o tome da li su isti u svim značajnim pitanjima sastavljeni u skladu sa uobičajenim standardima finansijskog izveštavanja. Centralna svrha revizije je da se obezbedi nezavisna potvrda vlasnicima preduzeća da su oni koji upravljaju tim preduzećem ostvarili efekte koji odgovaraju stanju u finansijskim izveštajima.

3. PLANIRANJE PROCESA REVIZIJE

Sve ima svoj početak i kraj. Reviziju možemo shvatiti kao neku vrstu putovanja. Koraci na tom putovanju mogu da se zamisle kao faze procesa revizije.

Dakle, u procesu revizije finansijskih izveštaja mogu se identifikovati sledeće četiri prepoznatljive faze:

- Prihvatanje revizijskog angažmana
- Planiranje procesa revizije
- Obavljanje revizorskih provera
- Promena i izveštavanje

Prihvatanje revizijskog angažmana jeste početna faza revizije finansijskih izveštaja koje obuhvata donošenje odluke o prihvatanju ili odbijanju mogućnosti da se postane revizor novog klijenta ili da se nastavi uloga revizora kod postojećih klijenata.

Čin prihvatanja klijenta je prva značajna aktivnost koja proizvodi odgovarajuća dejstva. Pre donošenja odluke o prihvatanju ili ne prihvatanju novog klijenta revizor mora da prikupi sve informacije o njemu, njegovom poslovanju i sve što dolazi u kontakt sa njim.

Planiranje procesa revizije podrazumeva uspostavljanje opšte strategije revizije za angažovanje i razvijanje plana revizije, da bi se rizik revizije snizio na prihvatljivo nizak nivo. Faza planiranja revizije ima za cilj da se odredi obim i tip dokaza i sva ispitivanja koja su neophodna da bi revizor stekao uverenje da ne postoje značajno pogrešne izjave u finansijskim izveštajima. Planiranje je od suštinske važnosti za uspešnost revizijskog angažmana.

Obavljanje revizorskih provera predstavlja treću fazu procesa revizije koja obuhvata testiranje, ispitivanje i sprovođenje dokaznih postupaka radi prikupljanja dokaza koji podržavaju internu kontrolu i istinitost i objektivnost finansijskih izveštaja. Dakle, glavni cilj ove faze sastoji

se u tome da se pribave dokazi revizije o efektivnosti poslovanja klijenta i pravilnosti prezentiranja komponenata finansijskih izveštaja.

Četvrta i završna faza procesa revizije je faza *izveštavanja o revizorskim nalazima*. Ova faza ima za cilj dovršenje postupka revizije i formiranje revizijskog mišljenja. Izveštaj revizora treba da sadrži jasno izraženo mišljenje revizora o finansijskim izveštajima. Dakle, konačni cilj revizije jeste iznošenje mišljenja o tome da li se finansijski izveštaji pravilno prikazuju u skladu sa opšteprihvaćenim računovodstvenim principima.

Da bi izrazio mišljenje, revizor mora da smanji rizik pojave materijalnih grešaka u finansijskim izveštajima na prihvatljivo nizak nivo. Da bi to obavio, on uzima u obzir to da li podaci koji prikazuju ekonomsku aktivnost, to jest, prezentirane računovodstvene činjenice i informacije odgovaraju uslovljenim kriterijumima, odnosno opšte prihvaćenim računovodstvenim principima.

Pošto utvdi ciljeve revizije, revizor osmišljava posebne procedure revizije koje će rezultirati da dobije dovoljno uverljivog dokaznog materijala koji će mu omogućiti da formira mišljenje o finansijskim izveštajima. Ove procedure predstavljaju korake ili aktivnosti čiji je cilj da prikupe posebne vrste dokaza revizije.³

³ Stanišić M., Metodologija revizije, Univerzitet Singidunum, Beograd 2006., str. 6

4. FINANSIJSKI IZVEŠTAJI

Finansijski izveštaj čini set propisanih obrazaca, u kojima obveznik, prema Zakonu o računovodstvu i reviziji, daje prikaz svog finansijskog položaja i poslovnih promena u izveštajnoj godini.

Prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja, obveznici revizije primenjuju Međunarodne standarde finansijskog izveštavanja (MRS/MSFI), a mala pravna lica, ogranci stranih pravnih lica i preduzetnici – Pravilnik o načinu priznavanja i procenjivanja imovine, obaveza, prihoda i rashoda malih pravnih lica i preduzetnika („Službeni glasnik RS, br. 106/06).

Finansijski izveštaji čine deo procesa računovodstvenog izveštavanja, sadržan u finansijskim izveštajima, koji saglasno računovodstvenim standardima i našoj zakonskoj računovodstvenoj regulativi, obuhvataju:

- Bilans stanja
- Bilans uspeha
- Izveštaj o promenama na kapitalu
- Izveštaj o tokovima gotovine
- Napomene
- Statistički aneks⁴

Cilj sastavljanja finansijskih izveštaja je pružanje informacija o finansijskom položaju, uspešnosti i promenama u finansijskom položaju privrednog subjekta, koje su korisne širokom krugu korisnika za donošenje ekonomskih odluka.

U savremenom privrednom životu bilansi se koriste kad god treba izraziti stanje i rezultat neke privredne aktivnosti. U računovodstvu bilans se koristi kada se iskazuje stanje i rezultat preduzeća tako što se poslovni događaj, stanja i rezultati preduzeća iskazuju preko novčanih jedinica kao opšteg svodnog merila.

⁴ Vrste finansijskih izveštaja propisuje MRS 1 Prikazivanje finansijskih izveštaja.

U praksi je uobičajeno da se pod pojmom bilansa podrazumevaju dva knjigovodstvena instrumenta: bilans stanja i bilans uspeha.

4.1. Bilans stanja

Bilans stanja⁵ predstavlja jedan od instrumenata knjigovodstva⁶. Za bilans stanja možemo reći da predstavlja „sliku⁷“ imovine preduzeća u određenom trenutku.

Osnovni cilj sastavljanja bilansa stanja preduzeća jeste, utvrđivanje ili merenje finansijske strukture, tj. imovinske situacije preduzeća na određeni dan.

Bilansne pozicije predstavljaju u bilansu vrednost svake kategorije sredstava i izvora sredstava. Obzirom da svako sredstvo ima svoj izvor, osnovna karakteristika bilansa stanja je bilansna ravnoteža, koja se vidi po tome što je vrednost svih pozicija na levoj strani u aktivu jednaka vrednosti svih pozicija na desnoj strani bilansa u pasivi. S obzirom da i aktiva i pasiva prikazuju jednu istu stvar, tj. imovinu preduzeća⁸, prirodno je da zbir aktive kvantitativno odgovara zbiru pasive: aktiva = pasiva.

Ukoliko bilans stanja nije u ravnoteži, to znači da bilans i ne postoji. Ukoliko finansijski rezultat nije raspodeljen, on se iskazuje u bilansu stanja, čime se uspostavlja ravnoteža između aktive i pasive. Pozitivan finansijski rezultat, koji predstavlja višak aktive nad pasivom, iskazuje se u pasivi, dok se negativan finansijski rezultat iskazuje u aktivu, jer predstavlja manjak aktive prema pasivi.

Forme za prikazivanje bilansa stanja mogu biti:

1. Horizontalni tabelarni pregled
2. Vertikalni tabelarni pregled

⁵ Smatra se da naziv „bilans“ potiče od latinskih reči „bi“ – dvostruki i „lanx“ – tas na vagi.

⁶ Knjigovodstveni instrument je sredstvo sa kojim knjigovodstvo izvršava svoje zadatke.

⁷ „Trenutnu fotografiju uzetu u prolazu“

⁸ Ovde treba napomenuti, da između imovine i aktive kao dela bilansa stanja može postojati razlika. Naime, u aktivu pored imovine može se nalaziti i pozicija izgubljene imovine, odnosno nepokriveni gubitak.

Ukoliko se bilans stanja prikazuje u obliku horizontalnog tabelarnog pregleda aktiva se stavlja na levu a pasiva na desnu stranu pregleda⁹. Ukoliko se bilans stanja prikazuje u obliku vertikalnog tabelarnog pregleda aktiva prethodi pasivi.

4.2. Bilans uspeha

Do dvadesetih godina XX veka, dominantan značaj u prikazivanju poslovanja preduzeća je imao bilans stanja jer je prikazivao sredstva i obaveze preduzeća. Sa razvojem konkurencije, razvojem novih preduzeća, i porastom značaja rezultata poslovanja za budućnost preduzeća, raste i značaj bilansa uspeha. Bilans uspeha svoj koren vuče iz bilansa stanja i u stalnoj je uslovljenosti i povezanosti sa njim.

Cilj sastavljanja bilansa uspeha sastoji se u izračunavanju ostvarenog periodičnog rezultata. Bilans uspeha je finansijski izveštaj u kojem su prikazani prihodi, rashodi i neto dobiti ili gubitak iz poslovanja u određenom periodu. Bilans uspeha pokazuje kako je (ili nije) ostvarena dobit (prihodi minus rashodi), pokriće rashoda ili troškova i raspodelu ostvarene dobiti.

Na osnovu poređenja prihoda i rashoda utvrđuje se finansijski rezultat preduzeća. Ako su prihodi veći od rashoda, ostvaren je pozitivan finansijski rezultat. Ukoliko su rashodi veći od prihoda, finansijski rezultat je negativan i tada se smanjuje kapital preduzeća. Kada je u bilansu uspeha prikazan negativan finansijski rezultat koji je veći od kapitala preduzeća, preduzeće neće moći da vrati dugove poveriocima. Tada se radi o gubitku ne samo sopstvene imovine, već i dela tuđe.

U strukturi bilansa uspeha na levoj strani se iskazuju rashodi, a na desnoj prihodi preduzeća.

⁹ Stavljanje aktive na levu a pasive na desnu stranu potiče još iz srednjeg veka. Naime, ondašnji trgovac je prilikom sastavljanja pregleda svoje imovine iz svoje evidencije posebno prepisivao svoju aktivu i pasivu. S obzirom da je za trgovca bilo važnije da ne zaboravi šta njemu neko duguje nego koliko on nekome duguje i pošto se piše sa leva na desno, na levu stranu u bilansu stanja prvo je upisivana aktiva a pasiva na desnu stranu.

Poslovne prihode čine vrednosti prodatih proizvoda, usluga, trgovinske robe i primljenih naknada u vezi s prodajom koje utiču na poslovni rezultat u određenom razdoblju.

Finansijske prihode čine uglavnom prihodi od kamata i dividendi.

Poslovne rashode jednog obračunskog perioda čine troškovi¹⁰ sadržani u proizvodima i uslugama prodatim u tom obračunskom periodu, kao i nabavna vrednost trgovinskih roba, takođe prodatih u tom obračunskom periodu, i koje treba pokriti prihodima tog obračunskog perioda.

Finansijske rashode čine, uglavnom, kamate po dobijenim zajmovima i kreditima.

Forme za prikazivanje bilansa uspeha mogu biti¹¹:

1. Horizontalni dvostrani pregled
2. Vertikalni pregled (lista)

Ukoliko se bilans uspeha prikazuje u vidu horizontalnog dvostranog pregleda, rashodi se stavljaju na levu a prihodi na desnu stranu pregleda. Ukoliko se bilans uspeha prikazuje u vidu vertikalnog pregleda, rashodi prethode prihodima.

¹⁰ Pod troškovima se podrazumeva vrednosno izražen utrošak elemenata proizvodnje u vezi sa stvaranjem proizvoda ili pružanjem usluga, kao poslovnih učinaka.

¹¹ MRS 1 Prikazivanje finansijskih izveštaja propisuje minimum stavki bilansa uspeha.

5. FINANSIJSKA ANALIZA

U istraživanju finansijske politike svako preduzeće je pod uticajem brojnih faktora od kojih zavise rezultati poslovanja. Zato je nužna opreznost u donošenju finansijskih odluka i ustanovljavanju instrumenata finansijske politike.

Ali, dok s jedne strane, preterana opreznost može da smanji efikasnost poslovanja usled izbegavanja rizika, s druge strane, neopreznost može da ugrozi ne samo efikasnost, već i opstanak preduzeća. Finansijska analiza preduzeća obuhvata analizu prinostnog, imovinskog i finansijskog položaja preduzeća. Normalno da finansijska analiza ne mora da se zadrži samo na ovim fundamentalnim finansijskim izveštajima, već za predmet istraživanja može da ima i druge izveštaje koji odražavaju finansijski položaj preduzeća¹².

Ciljevi finansijske analize se mogu podeliti na opšte i posebne. S obzirom na predmet finansijske analize, u literaturi je uglavnom prihvaćeno široko rasprostranjeno mišljenje da su ispitivanje i ocena finansijske situacije i merilo rentabilnosti uloženog kapitala, kao i pružanje svrsishodnih informacija o tome određenim korisnicima, opšti ciljevi finansijske analize.

Posebni ciljevi finansijske analize mogu se posmatrati sa aspekta internih i eksternih korisnika, ciljevi se svode na pružanje adekvatnih informacija odgovarajućim organima za potrebe analize, kontrole, planiranja i odlučivanja. S obzirom da ima više eksternih korisnika tako su i ciljevi različiti.

Finansijska analiza se vrši da bi se sagledala finansijska situacija preduzeća, koja je osnovno polazište za finansijsko planiranje. Zavisno od korisnika, ciljevi i finansijske analize mogu da budu interni i eksterni. Interni su vezani za samo preduzeće radi poboljšanja upravljanja poslovanjem usklađenosti finansijske politike sa potrebama preduzeća. Eksterni ciljevi finansijske analize pokazuju finansijsku sliku preduzeća za potrebe kreditora i ostalih poverilaca.

¹² Nerandžić B., Dickov V., Perović V.: *Ekonomika moderna*, Stylos print, Novi Sad, 2004, str. 102

Analiza finansijskih izveštaja bavi se ocenom finansijskog stanja i upravljanjem obrtnim kapitalom. Finansijska analiza, pre svega, mora da prati izvršavanje finansijskih planova kojim su predviđeni načini upravljanja obrtnim kapitalom, obim i vrste finansiranja.

6. REVIZIJSKI IZVEŠTAJ

Revizijski izveštaj je završni deo postupka i daje vrednost finansijskim izveštajima. Cilj revizijskih izveštaja je omogućiti deonicarima, vlasnicima obveznica, bankarima i svima onima koji se oslanjaju na finansijske izveštaje da odrede stepen odgovornosti koju je revizor preuzeo. Da bi revizor mogao da uradi revizijski izveštaj, on mora da raspolaže finansijskim izveštajima koji sadrže podatke o preduzeću, kao što su: finansijsko stanje, uspešnost poslovanja, gotovinski tokovi, politike kojima se usmerava preduzeće. Odgovornost za sastavljanje ovih izveštaja, kao i za njihov kvalitet, snosi menadžment preduzeća. Revizori pregledaju celokupnu postavku preduzeća, njegovu organizaciju, ispituju računovodstvene politike, sisteme internih kontrola i valjanost svih evidencija kojima kojima se dokumentuju ekonomski događaji. Jednom rečju, pod lupu revizora stavlja se celokupna arhitektura poslovnih procesa, regulativa preduzeća kao i njegovo ponašanje.

Revizijski izveštaj biće objavljen tek kada revizor prikupi dovoljno dokaza i kada reviziju obavi u skladu sa opšteprihvaćenim računovodstvenim načelima. Kada se finalizira izveštaj o reviziji, poželjno je izdati izveštaje o reviziji što je pre moguće, a nakon odobravanja finansijskog izveštaja od strane klijenta. Ovim bi se izbeglo izlaganje revizora riziku zbog događaja koji mogu nastati nakon datuma bilansa stanja. Revizor priprema opširni izveštaj za upravni odbor preduzeća, pored izveštaja koji se radi u kratkoj formi, koji se publikuje u javnost.

Prema IFAC-ovom (The International Federation of Accountants) standardu ISA 700, izveštaj treba da sadrži sledeće elemente: naziv izveštaja, naziv primaoca, uvodni paragraf, paragraf u kome je opisan obim i priroda revizije, paragraf koji sadrži mišljenje revizora o finansijskim izveštajima, datum izveštaja, adresu i potpis revizora. Najčešći tip izveštaja revizora je standardni pozitivni izveštaj. Pozitivni izveštaj se sastoji od tri, a ponekad i četiri paragrafa:

uvodni paragraf, paragraf u kojem je opisana priroda revizije, paragraf koji sadrži mišljenje revizora o finansijskim izveštajima i određenim okolnostima, i četvrti paragraf, u kome se stavlja naglasak na neku određenu temu. Uvodni paragraf sadrži identifikaciju revidiranih finansijskih izveštaja i izjavu o odgovornosti uprave preduzeća i odgovornosti revizora. Paragraf obima revizije sadrži pozivanje na Međunarodne standarde revizije, ili relevantne nacionalne standarde ili praksu i opis rada koji je revizor obavio.

7. MIŠLJENJE REVIZORA

Primarni cilj revizije je formiranje mišljenja revizora o tome da li finansijski izveštaji objektivno i istinito odražavaju stanje kapitala, imovine, obaveza i rezultata poslovanja, kao i ispitivanje metoda njihovog sastavljanja. Naime, na kraju postupka revizije revizor izražava revizorsko mišljenje o tome da li su finansijski izveštaji u skladu sa računovodstvenim načelima, odnosno da li istinito i objektivno, po svim materijalno značajnim pitanjima, prikazuju finansijsko stanje, poslovni rezultat i novčane tokove.

Mišljenje revizora je zasnovano na ispitivanju dokaza. Ono može biti pozitivno, mišljenje sa rezervom, negativno, a takođe revizor može da se uzdrži od davanja mišljenja. Pozitivno mišljenje se daje kada finansijski izveštaji u razumnoj i materijalnoj meri prikazuju istinito i objektivno finansijsko stanje i rezultate poslovanja u skladu sa računovodstvenim načelima, odnosno kad nema značajnih nedostataka. Mišljenje sa rezervom se daje kada se revizor ograđuje u odnosu na pitanja na koja se rezerva odnosi. Ovakvo mišljenje se daje kada revizor uoči izuzetke kod značajnih pozicija u finansijskim izveštajima zbog odstupanja od računovodstvenih načela ili kada uoči da je revizija nepotpuna u odnosu na značajne pozicije u finansijskim izveštajima. Kada revizor ne može pribaviti odgovarajući revizorski dokaz uzdržaće se od davanja mišljenja. To je situacija kada je revizija nekompletna u takvoj meri da revizor ne može dati mišljenje o finansijskim izveštajima. Negativno mišljenje revizor daje u situaciji koja je suprotna situaciji kada daje pozitivno mišljenje, odnosno kada finansijski izveštaji ne prikazuju istinito i objektivno finansijsko stanje i rezultate poslovanja i kada postoje odstupanja od računovodstvenih načela koja su ozbiljna i značajna. Značajni nedostaci su oni koji mogu dovesti

u zabludu nekoga ko bi se oslonio na finansijske izveštaje. U svakom slučaju, svoje mišljenje revizor treba da nedvosmisleno obrazloži i potkrepi dokazima.

8. NEGATIVNO MIŠLJENJE

Negativno mišljenje se izražava u slučajevima kada je efekat neslaganja od takvog materijalnog i prožimajućeg značaja za finansijske izveštaje, da revizor zaključuje da izražavanje rezerve u izveštaju ne predstavlja odgovarajući način za obelodanjivanje činjenice da finansijski izveštaji navode na krive zaključke ili da su nepotpuni. Za izražavanje negativnog mišljenja revizor mora posedovati informacije, nakon odgovarajuće istrage, kojima će potkrepiti svoje mišljenje.

Negativno mišljenje se iskazuje u sledećim okolnostima:

1. neadekvatna primena načela stalnosti poslovanja klijenta revizije
2. neispravljeni materijalno pogrešni iznosi u finansijskim izveštajima i
3. neadekvatno obelodanjivanje u napomenama

Ako, u skladu sa svojim prosuđivanjem, revizor smatra da klijent revizije neće biti u stanju da nastavi poslovanje po načelu stalnosti, on treba da izrazi negativno mišljenje o finansijskim izveštajima, ukoliko su oni sastavljeni po načelu stalnosti klijenta revizije. Ukoliko, na osnovu dodatnih revizijskih postupaka koje je sproveo i informacija koje je pribavio, uključujući efekte planova rukovodstva, revizor proceni da klijent revizije neće biti u stanju da nastavi sa poslovanjem u skladu sa načelom stalnosti, on zaključuje da, bez obzira na to da li je takvo obelodanjivanje izvršeno ili nije, načelo stalnosti klijenta revizije primenjeno na sastavljanje finansijskih izveštaja nije ispravno i izražava negativno mišljenje.

Kada rukovodstvo klijenta revizije zaključi da načelo klijenta revizije nije primereno za sastavljanje finansijskih izveštaja, finansijske izveštaje treba sastaviti na osnovu alternativne

važeće osnove. Ako na osnovu dodatnih revizijskih postupaka koje je sproveo i informacija koje je pribavio, revizor zaključi da je ta alternativna osnova primerena, on može da izrazi mišljenje bez rezerve, ukoliko postoji odgovarajuće obelodanjivanje, ali to može da zahteva uključivanje u izveštaj revizora pasusa kojim se korisniku izveštaja skreće pažnja na alternativnu osnovu.

Primeri negativnog mišljenja

- a) Pretpostavka o načelu stalnosti poslovanja klijenta revizije nije ispravna

Mišljenje nezavisnog revizora

Rokovi finansijskih aranžmana Kompanije su istekli, a neizmirene obaveze su dospele za plaćanje 31. decembra 2001. godine. Kompanija nije bila u stanju da ponovo zaključi ugovor o kreditiranju ili da pribavi nove izvore finansiranja i smatra se da postoje uslovi za stečaj. Takvo stanje ukazuje na to da postoji bitna neizvesnost koja može da izazove značajnu sumnju u pogledu mogućnosti Kompanije da nastavi poslovanje po načelu stalnosti klijenta revizije, da neće biti u stanju da realizuje svoja sredstva i izmiri obaveze u normalnom toku poslovanja. U finansijskim izveštajima nije obelodanjena ova činjenica.

Po našem mišljenju, zbog propusta da se prikažu informacije iznete u prethodnom pasusu, finansijski izveštaji nisu u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja (i članom 2. Zakona o računovodstvu i reviziji) i ne daju istinit i objektivni prikaz (ili istinito i objektivno, po svim materijalno značajnim aspektima, prikazuju) finansijskog položaja Kompanije na dan 31. decembra _____ godine i rezultata njenog poslovanja i tokova gotovine za godinu koja se završava na taj dan.

- b) Postojanje materijalno značajnih grešaka u finansijskim izveštajima i negativno mišljenje.

Mišljenje nezavisnog revizora

Kao što je objašnjeno u napomeni ____, pogrešno je obračunat prihod od pružanja usluga, što je dovelo do njihovog potcenjivanja u iznosu od 1.000.000,00 din.

Kao što je objašnjeno u napomeni ____, pogrešno je obračunata vrednost zaliha gotovih proizvoda, što je dovelo do njihovog potcenjivanja u iznosu od 2.000.000,00 din.

Po našem mišljenju, zbog neispravljenih materijalno značajnih grešaka iznetih u prethodnim pasusima, finansijski izveštaji nisu u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja (i članom 2. Zakona o računovodstvu i reviziji) i ne daju istinit i objektivan prikaz (ili istinito i objektivno, po svim materijalno značajnim aspektima, prikazuju) finansijskog položaja Kompanije na dan 31. decembra ____ godine i rezultata njenog poslovanja i tokova gotovine za godinu koja se završava na taj dan.

9. KRIMINALNE RADNJE I TEHNIKA ZA NJIHOVO OTKRIVANJE

Neistinito i neobjektivno prikazivanje finansijskog stanja i rezultata poslovanja u finansijskim izveštajima može nastati usled računskih i administrativnih grešaka, ali i usled kriminalnih radnji. Kriminalna radnja se odnosi na nameran akt izvršen od strane jednog ili više lica iz redova rukovodstva, zaposlenih ili trećih lica, koji ima za posledicu pogrešno prikazivanje računovodstvenih izveštaja. Kriminalne radnje nisu isto što i računarske i administrativne greške, odnosno previd ili pogrešno tumačenje činjenica. Greške su nenamerne, a kod kriminalnih radnji se radi o namernom postupanju sa ciljem pogrešnog prikazivanja finansijskih izveštaja i pronevere imovine. Na osnovu navedenog, kriminalne radnje su različite, ali se mogu svrstati u dve osnovne grupe, a to su: krađa imovine i lažni finansijski izveštaji.¹³

Pogrešno finansijsko prikazivanje ili lažno finansijsko izveštavanje (*Fraudulent financial reporting*) je ono koje namerno ili nesvesno, unapred smišljenim činom ili u ovom drugom slučaju omaškom, za krajnji rezultat ima materijalno netačne iznose u finansijskim izveštajima. Cilj lažnih finansijskih izveštaja je da se putem netačnog iskazivanja finansijskog i prinosnog položaja preduzeća obmanu korisnici finansijskih

¹³ J. Wells, Occupational Fraud and Abuse, Obstinian Publishig Company, Austin, 1997., 2.

izveštaja i na taj način da se pribavi korist za kompaniju, a na štetu investitora, poverilaca i drugih korisnika finansijskih izveštaja. Ovaj tip nezakonitih radnji često se koristi da finansijske izveštaje neke kompanije prikaže mnogo boljim nego što oni to zaista jesu. U praksi se sreću precenjivanje ili umanjivanje neto imovine i poslovnih rezultata. Naime, lažno se prikazuju prihodi, rashodi, potraživanja, troškovi i imovina.

U slučaju lažnog finansijskog izveštavanja motiv ne mora biti prisvajanje, odnosno pronevera imovine od strane počinioca kriminalne radnje, nego može biti, na primer, izbegavanje plaćanja poreza kroz smanjenje poreske osnovice, usled fiktivnog uvećanja rashoda i obaveza, a umanjivanja prihoda i imovine.

Samo jedan deo kriminalnih radnji se procesuiru, dok drugi deo ostaje neotkriven.

9.1. Forenzičko računovodstvo

Investitori, rukovodstvo, vlade i pojedinci u svetu oslanjaju se na informacije, koje su plod računovodstvene delatnosti. Pri tome često zaborave da je računovodstvo proces sastavljen iz kompleksnih sistema "legitimnosti", "pouzdanosti" i "poverenja". Kakve su posledice ako se kriminal i prevare usele u računovodstvenu delatnost ili nosioci odlučivanja njome pomažu u ostvarenju željenih ciljeva?

U računovodstvu su se uvek događale prevare iza kojih su sledili finansijski kolapsi, a u poslednje vreme i u većem opsegu i s težim posledicama za sve nas. Kad ne bi bilo osnovne premise da rukovodstvo krade, ne bismo danas imali revizore. Rukovodstva su, pomoću računovodstvene delatnosti u nedavnoj prošlosti, često javnost manipulirali informacijama, tako da se računovodstvo mora rekonstruisati kako do takvih prevara ne bi više dolazilo. Na pitanje kako se boriti protiv širenja neželjenih radnji u računovodstvenoj delatnosti, odgovor nalazimo u promeni pravnih i opšteprihvaćenih računovodstvenih pravila i rešenja (standarda).

Računovodstvo treba, ustvari, da bude proveravanje kako i da li uopšte računovodstvene informacije i računovodstvena delatnost deluju kao društvena snaga, da društvo u kojem živimo bude ekonomski uravnoteženo i "pošteno". Računovodstvena

delatnost i privredni kriminal imaju, naime, zajednički jak društveni naboj, kao i zakonodavstvo, društvena odgovornost, ekonomske i finansijske krize, politika, razmišljanje mladih, takmičarstvo i siromaštvo.

Tako je najvažnije vratiti poverenje u računovodstveno izveštavanje na osnovu standardizovanih rešenja. Postizanje poštovanja stručnih pravila i, umesto njihove virtualne upotrebe, sprovođenje njihove stvarne upotrebe je moguće pomoću nove grane računovodstvene delatnosti - forenzičkog računovodstva.

9.2. Forenzičko (istražiteljsko) računovodstvo – osnovni pojmovi

Pojam forenzički potiče od latinske reči - *forensis* i znači sudski, odnosi se na suđenje. U poslovnom i ličnom životu postoje razne delatnosti koje se isključivo ili usputno bave forenzičkim radom. Među njima je i forenzičko računovodstvo kao nova grana računovodstvene delatnosti, odnosno posebna stručna radnja, kojom se bavi forenzički računovođa. On na profesionalan način ocenjuje stvarnu (zakonitu) i poštenu (moralnu) obradu ekonomskih kategorija, njihovo prikazivanje i izveštavanje za sudske, poslovne, poreske i druge potrebe.

Forenzičko računovodstvo podrazumeva posebnu vrstu računovodstvene istrage i ocenjivanja, koje je namenjeno sprečavanju i otkrivanju, te dokazivanju prevara ili drugih kaznenih radnji i o sudu strukovne i profesionalno etičke neupitnosti i pouzdanosti fizičkih osoba, ali i davanje realnih mišljenja o potencijalnoj opasnosti ili stvarnoj prisutnosti pravno nedozvoljenih radnji u njihovom radu.

Revizorima nedostaju znanja iz područja kriminalne istrage, pravnih normi, a predstavnicima države, zaduženim za poreze i doprinose, nedostaje produbljeno poznavanje poslovanja i računovodstva, dok rukovodstvu obično manjkaju sva prethodno pomenuta znanja. U svrhu ispunjavanja te praznine, rođena je nova naučna disciplina i delatnost - forenzičko računovodstvo i novi veštak - forenzički računovođa. On bi trebalo

da bude osposobljen za borbu protiv narastajućih privredno-kriminalnih radnji pravnih lica i pojedinaca.

Forenzičko računovodstvo je prvi put pomenuto 1824. godine u Glasgovu, u Škotskoj (Ramaswamy, 2007), a njegova primena u praksi je naročito prisutna poslednjih godina.

Forenzičko računovodstvo i profesionalni forenzički računovođa popunjavaju prazninu među računovođama, revizorima, inspektorima i drugim predstavnicima državne i sudske vlasti, kojima nedostaju posebna znanja i veštine za sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje kaznenih i drugih nedozvoljenih radnji na području uspostavljanja, delovanja i gašenja preduzeća. Radi se o stručno zahtevnim i prepletenim poslovnim odnosima i transakcijama, u koje mogu biti uključene i kaznene i druge nedozvoljene radnje, koje je potrebno istražiti, oceniti i dati stručno mišljenje za pravne, poslovne, poreske ili druge informacijske potrebe.

Forenzički računovođa mora dobro poznati opšte načine, metode i tehnike privrednoga proučavanja. Radi se o manje-više poznatim načinima, metodama i tehnikama prosuđivanja, koje su razvile ekonomske i srodne naučne discipline. Proces obavljanja zadataka forenzičkog računovodstva odvija se u sledećim koracima:

1. *pripremna faza*: konstituisanje samostalne forenzičke delatnosti, koja može – u pravilu velikih i povezanih preduzeća – biti ostvarena s vlastitim forenzičarima u okviru unutrašnje revizijske delatnosti ili kao samostalna delatnost. U srednjim i malim preduzećima možemo se odlučiti za spoljne izvođače preventivne i kurativne forenzičke delatnosti;

2. *faza planiranja*: dugoročno i kratkoročno planiranje sprečavanja i usavršavanja forenzičkih istraga, potrebnih elemenata i sredstava;

3. *izvršna faza*: prepoznavanje problema, u vezi s prevarama, planiranje istražnog zadatka, sakupljanje dokaza, proučavanje i vrednovanje dokaza, sastavljanje izveštaja i izveštavanje o nalazima istrage;

4. *čuvanje i uređivanje dokumenata o obavljenim zadacima i o veštačkim izveštajima.*

9.3. Zadaci i aktivnosti forenzičkog računovođe

Nosilac zadataka forenzičkog računovodstva je forenzički računovođa.

Forenzički računovođa je glavni i odgovorni nosilac preventivnih radnji, koje se vrše u svrhu smanjenja rizika povezanih s privredno-kriminalnim radnjama. Nosilac forenzičkog računovodstva:

- proverava i ocenjuje (ne)prikladnost savlađivanja poslovnih rizika, da se spreče, otkriju ili dokažu prevare odnosno druge kaznene radnje;
- uz podršku odgovarajućih (verodostojnih) dokaza daje nezavisno i nepristrasno mišljenje o (ne)upitnosti savlađivanja poslovnih rizika i o uzročnicima nastalih prevara ili drugih kaznenih radnji.

Pri svom radu mora imati dovoljno široko poslovno-organizacijsko znanje i iskustvo, mora biti stručno i moralno pouzdan (bez prigovora), tako da je njegovo profesionalno mišljenje (sud) o poslovanju i s njim povezanim prevarama ili drugim nedozvoljenim radnjama dovoljno uverljivo.

Forenzički računovođa posvećuje glavnu brigu analizi uzroka i posledica (*engl. cause & effect analysis*) proučavane pojave odnosno fenomena, kao i otkrivanju prevara ili drugih nedozvoljenih radnji (ako postoje) i njegovog uticaja na računovodstvo i računovodstveno izveštavanje. Osnovni princip pri istrazi takve vrste je ocena činjenica, to jest stvarnih događaja, procesa ili stanja, a ne ocena formalnih (pro-forma) računovodstvenih i/ili neračunovodstvenih izveštaja.

Forenzičko računovodstvo je, dakle, posebna računovodstvena aktivnost koju obavlja forenzički računovođa koji je sposoban razotkriti i oceniti izgubljene ekonomske koristi, štete i obaveze, koje prouzrokuju kaznene i druge nedozvoljene radnje.

Forenzički računovođa je, dakle, kreator nezavisnih i objektivnih znanja (informacija) o privrednoj istini.

U forenzičkom računovodstvu najčešće se radi o posebnoj vrsti nezavisne i nepristrasne istrage i ocenjivanja pravilnog i etički prihvatljivog (pre svega zakonitog) ponašanja u delovanju preduzeća.

Ako neko sumnja ili opovrgava rad i ponašanje računovođa, rukovodilaca ili drugih saradnika u preduzeću i smatra da su njihove radnje zakonski nedozvoljene i da za njih mogu biti sudski progonjeni, onda postoji jak razlog za saradnju s forenzičkim računovođom.

Forenzičar za računovodstvo može nastupiti:

- kao nezavisni veštak za istragu i ocenjivanje stručno pravilnog i etički neupitnog ponašanja učesnika u poslovanju preduzeća;
- kao savetnik naručiocu za utvrđivanje i/ili postizanje željenog saznanja o neupitnosti istraživane osobe ili istražnog događaja, procesa ili stanja;
- kao posrednik (medijator) pri usklađivanju mišljenja partnera (stranki) s različitom slikom o stvarnom i poštenom poslovnom događaju, procesu ili stanju.

U istražnom postupku, forenzičar prikupi nepobitne dokaze, s kojima potvrđuje svoje mišljenje kao veštaka. Za to mora imati potrebna znanja, barem na nivou analitičara, revizora ili drugog privrednog procenjivača, a potrebna su mu i znanja i veštine o samoj metodici forenzičke istrage. Sadržaj rada običnog i forenzičkog računovođe razlikuje se u obavezama: prvi dokazuje neupitnost/nespornost svog rada, a drugi njegovu moguću upitnost/spornost.

Rad forenzičkog računovođe je profesionalno i ciljano, tesno povezan s nezavisnim i nepristrasnim delovanjem nosioca računovodstvene delatnosti u preduzeću. Zato je njegov rad povezan s raznolikošću računovodstvenih sadržaja i korisnika računovodstvenih iskaza i drugih računovodstvenih izveštaja.

Forenzički računovođa je primeran veštak u sudskim predmetima, u kojima njegova nezavisna i nepristrasna ocena može odlučujuće delovati na presudu u kazneno ili civilno-pravnim primerima.

Forenzički računovođa obavlja zadatke za sudske potrebe i nastupa u ulozi sudskog veštaka u slučajevima kada je potrebno:

- otkrivanje (istraga i ocenjivanje): (a) spornih/upitnih poslovnih događaja, procesa i stanja, (b) namernog ili nenamernog prikrivanja stvarne slike o poslovnim događajima, procesima ili stanjima, (c) neistinitog i nepoštenog računovodstvenoga izveštavanja;

– nezavisno i nepristrasno pismeno i/ili usmeno veštačko (ekspertno) mišljenje o radnjama unutar ekonomskog položaja, te poslovnog i novčanog uspeha preduzeća, za koje postoji navodna sumnja za njihovu nelegalnost.

Pri tome se radi o podršci istražnim i/ili sudskim organima progona počinitelja kaznenih radnji. Da bi pri obavljanju svog zadatka bili delotvorni, štedljivi i uspešni, potrebni su im pravovremeni i nedvosmisleni dokazi. Svaka ocena ima svoju "upotrebnu vrednost", ako je počinocu izrečena na razuman način i u razumnom roku. Pri izricanju kazni treba biti pravedan, pa za krivično delo treba odmeriti pravednu (pravilnu) kaznu svima koji su učestvovali u nekom sporu. Kažnjeni mogu biti samo ako im je dokazana krivica (a ne samo zbog sumnje), a kaznena mera mora biti u srazmeru s težinom dela.

Rad forenzičkog računovođe, dakle, može biti usmeren preventivno i kurativno. Smisao preventivnog rada je u tome da se njime sprečava nastanak nedozvoljenih privrednih radnji. One nisu prisutne, a nema ni vidljivih znakova da bi se mogle dogoditi. Pomaže pri uspostavljanju odgovarajućeg kontrolnog sistema za savlađivanje takve vrste poslovnog rizika. Pri kurativnom radu se susrećemo s pojavama koje ukazuju na kaznene radnje. Od forenzičara očekujemo da preispita i oceni takve nedozvoljene radnje i da o njima da nezavisno i nepristrasno mišljenje, posvedočeno s dovoljno pouzdanih dokaza. Potencijalne počiniocce privredno-kriminalnih radnji, već samo saznanje o novim oblicima bitke protiv njih (kao što je na primer forenzičko računovodstvo) može uveliko odvratiti od njihovih nemoralnih i nedozvoljenih namera.

10. NEGATIVNA MIŠLJENJA REVIZORA

PRAKTIČAN PRIMER

Urađena je analiza finansijskih izveštaja pet preduzeća iz iste i različite grane. Na osnovu njihovog poslovanja, revizori su izrazili negativno mišljenje.

U nastavku ćemo videti šta je to što je prouzrokovalo da preduzeća dobiju negativno revizorsko mišljenje.

AD „ZIP“ INDUSTRIJA PIVA - ZRENJANIN

AD „ZIP“ Industrija piva Zrenjanin je akcionarsko društvo u mešovitoj svojini registrovano kod Privrednog suda u Zrenjaninu 28.09.2000. godine pod nazivom A.D. „ZIP“ INDUSTRIJA PIVA ZRENJANIN (skraćeno „PIVARA“ A.D. Zrenjanin).

Društvo je osnovano 1745. godine kao zanatska radnja koju osniva pivarski majstor Sebastijan Krajcajzen. Pivara je često menjala vlasnika da bi je 1878. kupio veleposednik Lazar Dunderski. Nakon II Svetskog rata je nacionalizovana i prolazi kroz sve faze organizovanja, da bi se kao „PIVARA“ A.D. Zrenjanin registrovala 30.06.1998. U 1999. godini je završen prvi krug svojinske transformacije po Zakonu o svojinskoj transformaciji.

U aprilu 2000. godine je otvoren stečajni postupak nad društvom, koji je okončan prinudnim poravnanjem 25.09.2000. godine, kojim su se većinski poverioci dogovorili o izmirenju svojih potraživanja od 60% , u roku od dve godine na dve jednake godišnje rate sa kamatom od 15% godišnje do konačne isplate po rešenju suda. Obaveze iz stečaja su izmirene izuzev obaveza prema RUJP koje su reprogramirane.

U toku 2003. godine Konzorcijum „Pan Beer“ iz Subotice je kupovinom akcija na berzi došao do kontrolnog paketa akcija odnosno kupio je 411.577 akcija i postao vlasnik 51,04% kapitala.

Društvo se bavi proizvodnjom i prodajom piva, alkohola i bezalkoholnih pića i sirćeta kao osnovnom delatnošću, a takođe i trgovinom na veliko i malo kao dopunskom delatnošću.

Sedište Društva je u Ulici Vojvode Petra Bojovića 2 u Zrenjaninu.

PIB 101162317; Matični broj 08000395;

Prosečan broj zaposlenih u 2006. godini je 68 radnika.

Izvršena je revizija finansijskih izveštaja A.D. „ZIP“ Industrija piva Zrenjanin. Na osnovu izvršene revizije, revizori su izrazili negativno mišljenje.

Osnov za negativno mišljenje:

U A.D. „ZIP“ nakon izvršene revizije, revizori nisu mogli da se uvere u istinitost i objektivnost finansijskih izveštaja.

- Revizori nisu uspeali da potvrde bilansne pozicije Potraživanja (AOP 016) od 80.082 hiljada dinara, kao i Obaveze iz poslovanja (AOP 117) od 164.388 hiljada dinara, jer nisu bili u mogućnosti da se uvere u osnovanost ovih potraživanja/obaveza.
- Nisu se uverili u istinitost i objektivnost bilansne pozicije Ostale obaveze (AOP 118) od 34.130 hiljada dinara, jer su došli do saznanja da Banka od „ZIP“ potražuje po osnovu zateznih kamata iznos od 4.147 hiljada dinara.
- Takođe se nisu uverili u istinitost i objektivnost Obaveza po osnovu poreza na dodatnu vrednost i ostalih javnih prihoda (AOP 119) od 74.362 hiljada dinara jer nisu uspeali da se uvere u tačnost, ispravnost i način obračuna kamata iz ranijih godina po osnovu sravnjenja sa Poreskom

upravom od 52.221 hiljada dinara. Nisu mogli da se uvere ni u to koji pripadajući deo pomenutih obaveza se odnosi na korekciju rezultata iz ranijih godina a koji na tekuće rashode.

Mišljenje nezavisnog revizora

Po našem mišljenju, zbog efekata pitanja navedenih u prethodnim paragrafima, finansijski izveštaji ne prikazuju istinito i objektivno stanje imovine, obaveza i kapitala „ZIP“ na dan 31. decembra 2006. godine, rezultat poslovanja tokova gotovine i promene na kapitalu za poslovnu godinu završenu na taj dan, u skladu sa računovodstvenim propisima važećim u Republici Srbiji.

Ne izražavajući dodatnu rezervu na mišljenje dato u prethodnom pasusu, skrećemo pažnju na sledeće:

- 1) Finansijski izveštaji „ZIP“ do momenta revizije nisu usvojeni i odobreni od strane Skupštine akcionara
- 2) Podaci o kapitalu u finansijskim izveštajima se ne slažu sa kapitalom registrovanim kod Agencije za privredne registre rešenjem broj BD. 9691/2005 od 11.04.2005. godine i u Centralnom registru hartija od vrednosti.
- 3) Postoje bitne neizvesnosti koje mogu da izazovu značajnu sumnju u pogledu mogućnosti „ZIP“ da nastavi poslovanje po načelu stalnosti pravnog lica u doglednoj budućnosti, zbog postojanja realne sumnje u mogućnost da izmiruje svoje obaveze. Ova činjenica nije obelodanjena u napomenama uz finansijske izveštaje, kao ni činjenica da je u toku 2006. godine tekući račun „Pivare“ bio gotovo neprekidno u blokadi, što se nastavilo i tokom 2007. godine i da je gotovo celokupna imovina pod hipotekama poverilaca. Obrtna imovina na dan 31.12.2006. godine iskazana u iznosu 158.049 hiljada dinara je manja za 131.270 hiljada dinara od kratkoročnih obaveza na isti dan. Finansijski izveštaji su sastavljeni uvažavajući osnovno računovodstveno načelo stalnosti poslovanja („going concern“) a napred dovedeno dovodi u ozbiljnu sumnju opravdanost primene ovog načela.

„AUTOTRANSPORT“ A.D. BEOGRAD

Privredno društvo „AUTOTRANSPORT“ je otvoreno akcionarsko društvo, sa sedištem u Ulici Staro sajmište 29, Beograd.

Matični broj 07776942, PIB 100145235.

Društvo je osnovano 13.01.2003. godine, pod punim nazivom Društvo za transport, trgovinu i usluge „AUTOTRANSPORT“ A.D. Beograd.

Pretežna delatnost je drumski prevoz tereta.

Izvršena je revizija finansijskih izveštaja A.D. „AUTOTRANSPORT“ Beograd. Na osnovu izvršene revizije, revizori su izrazili negativno mišljenje.

Osnov za negativno mišljenje:

- Društvo nije izvršilo redovan godišnji popis imovine i obaveza, stoga se revizori nisu mogli uveriti da li stvarno stanje imovine i obaveza na dan bilansa odgovara stanju iskazanom u knjigama Društva.
- Neto dobitak iskazan u Bilansu uspeha za 2007. godinu je nula dinara i ne odgovara neto dobitku u iznosu od 106 hiljada dinara iskazanom u Poreskom bilansu i Poreskoj prijavi za 2007. godinu.
- Revizori nisu mogli da se uvere u istinitost i objektivnost iskazanih iznosa na računima glavne knjige na kojima su evidentirane nekretnine, postrojenja i oprema iz sledećih razloga:
 - a) Nije izvršen popis nekretnina, postrojenja i opreme na dan bilansa
 - b) Ne vodi se analitička evidencija nekretnina, postrojenja i opreme
 - c) Na osnovu dostavljene zemljišno – knjižne dokumentacije nisu se mogli uveriti u strukturu nekretnina

d) U usvojenim računovodstvenim politikama nije jasno definisan metod vrednovanja nekretnina, postrojenja i opreme

- Društvo je u Bilansu uspeha za 2008. godinu iskazalo troškove amortizacije u iznosu od 1.337 hiljada dinara. Revizori nisu mogli da se uvere u pravilnost i efekte obračuna amortizacije nekretnina, postrojenja i opreme kao i na finansijski rezultat, jer im u toku vršenja revizije nije dostavljen obračun amortizacije niti je Društvo proknjižilo amortizaciju.
- Društvo nije izvršilo obezvređenje učešća u kapitalu Beobanke i Beogradske banke koje su u likvidaciji u ukupnom iznosu od 690 hiljada dinara, čime je precenilo učešće u kapitalu, a potcenilo ostale rashode i finansijski rezultat (gubitak) u istom iznosu.
- Revizori nisu mogli da se uvere u visinu i realnost angažovanih sredstava u zalihama jer nije izvršen godišnji popis zaliha, nije se vodila analitička evidencija zaliha i nije jasno definisan metod obračuna izlaza zaliha.
- Društvo nije izvršilo usaglašavanje potraživanja sa kupcima u zemlji, pa revizori nisu mogli da se uvere u realnost iskazanih potraživanja, a samim tim ni u realnost ostvarenih prihoda i obračunatog poreza na dodatu vrednost.
- Društvo nije dostavilo dokumentaciju na osnovu koje bi revizori mogli da se uvere na šta se odnosi iznos od 8.374 hiljade dinara koji je iskazan na računu ostali osnovni kapital.
- Gubitak do visine kapitala u glavnoj knjizi finansijskog računovodstva na dan bilansa iznosi 8.349 hiljada dinara, a u bilansu stanja iskazan je iznos od 12.104 hiljada dinara. Nije bilo moguće uveriti se koliki je ostvareni finansijski rezultat tekuće godine, kao i na šta se odnosi razlika od 3.755 hiljada dinara.
- Društvo nije izvršilo kursiranje obaveza po kreditu po srednjem kursu Banke na dan Bilansa, čime je podcenilo dugoročne obaveze, finansijske rashode i finansijski rezultat (gubitak) u iznosu od 2.030 hiljada dinara.
- Revizori nisu mogli da se uvere na šta se odnosi preostali iznos ostalih nepomenutih rashoda u iznosu od 4.051 hiljadu dinara.

Mišljenje nezavisnog revizora

Po našem mišljenju, zbog značaja pitanja razmotrenih u prethodnim pasusima, prezentovani finansijski izveštaji ne daju istinit i objektivan prikaz finansijskog položaja Društva na dan

31. decembra 2008. godine, kao i rezultate njegovog poslovanja za godinu koja se završava na taj dan, u skladu sa računovodstvenim propisima Republike Srbije.

A.D. „RAKETA – PUTNIČKI SAOBRAĆAJ” UŽICE

Privredno društvo „RAKETA-PUTNIČKI SAOBRAĆAJ“ je otvoreno akcionarsko društvo, sa sedištem u Mihaila Pupina 1, Užice.

Matični broj 07155905, PIB 100598963.

Društvo je osnovano 31.12.2001. godine. Pretežna delatnost je gradski i prigradski kopneni prevoz putnika.

Izvršena je revizija finansijskih izveštaja A.D. „RAKETA – PUTNIČKI SAOBRAĆAJ“ Užice. Na osnovu izvršene revizije, revizori su izrazili negativno mišljenje.

Osnov za negativno mišljenje

- Revizori nisu prisustvovali fizičkom popisu zaliha, te nisu bili u mogućnosti da se uvere u tačnost iskazanih količina zaliha.
- Zbog toga što nije izvršilo obezvređenje potraživanja po osnovu datih avansa starijih od jedne godine, Društvo je precenilo date avanse i finansijski rezultat za 23.657 hiljada dinara, a u istom iznosu je podcenilo rashode po osnovu obezvređenja.
- Takođe, Društvo nije izvršilo obezvređenje zaliha starijih od jedne godine, zbog čega je precenilo vrednost zaliha i finansijski rezultat u iznosu od 6.879 hiljada dinara, a u istom iznosu je podcenilo rashode po osnovu obezvređenja.

Mišljenje nezavisnog revizora

Po našem mišljenju, zbog efekata koje na finansijske izveštaje imaju pitanja navedena u prethodnim pasusima, prezentovani finansijski izveštaji ne daju istinit i objektivni finansijski položaj Društva na dan 31. decembra 2008. godine, kao i rezultate njegovog poslovanja, i promene na kapitalu i tokove gotovine za godinu koja se završava na taj dan, u skladu sa računovodstvenim propisima Republike Srbije.

“SITOTEHNIKA” D.O.O. BEOGRAD

Privredno društvo „Sitoteknika“ je društvo sa ograničenom odgovornošću, sa sedištem u Braće Mitrović 19, 11250 Železnik.

Registarski broj 01107808488, PIB 101020740, PDV 128627665.

Društvo je osnovano 1992. godine, kao Sitoteknika sa p.o. da bi 1995. promenila status u društvo sa ograničenom odgovornošću.

Pretežna delatnost je zastupanje inostranih firmi iz oblasti grafike (mašine i repromaterijal za digitalnu injeck štampu). Pored navedene pretežne delatnosti društvo obavlja i sledeće delatnosti:

- Proizvodnja mašina i opreme za sitoštampu
- Tehnički servis

Upravljačku strukturu čine dva ravnopravna člana sa po 50% učešće u osnivačkom kapitalu.

Prosečan broj zaposlenih u 2008. godini je 19.

Prema kriterijumima za razvrstavanje iz Zakona o računovodstvu i reviziji (...Službeni glasnik RS br. 46/2006) društvo je razvrstano u srednje pravno lice.

Izvršena je revizija finansijskih izveštaja „SITOTEHNIKA“ D.O.O. Beograd. Na osnovu izvršene revizije, revizori su izrazili negativno mišljenje.

Osnov za negativno mišljenje:

- Ostali finansijski prihodi ostvareni u 2008. godini najvećim delom u iznosu od 23.742 hiljade dinara se odnose na prihode od ukidanja ranije formiranih obaveza. Revizori nisu mogli da se uvere u istinitost i objektivnost prikazanog iznosa od 13.686 hiljada dinara, dok prikazani prihod u iznosu od 10.056 hiljada dinara predstavlja neadekvatno prikazanu promenu u knjigovodstvenoj evidenciji.
- Društvo nije pravilno iskazalo iznos uplaćenih akontacija poreza na dobit koji je trebalo da iznosi 866 hiljada dinara umesto iskazanih 886 hiljada dinara. Društvo nije iskazalo troškove po osnovu obračuna knjigovodstvene i poreske amortizacije, kao ni eventualne troškove koje se ne priznaju u poreske svrhe, te na taj način nije pravilno iskazalo iznos poreske osnovice. Takođe nije izvršilo obračun i evidentiranje odloženih poreskih sredstava ili obaveza po osnovu razlike između knjigovodstvene i poreske neotpisane vrednosti nekretnina, postrojenja i opreme.
- Revizori nisu bili u mogućnosti da potvrde iskazanu sadašnju vrednost opreme Društva koja na dan Bilansa stanja iznosi 3.655 hiljada dinara.
- Zalihe robe u prometu na veliko potcenjene su za iznos od 1.338 hiljada dinara, a zalihe robe u prometu na malo za iznos od 1.982 hiljade dinara.
- Rešenjem Agencije za privredne registre broj BD 207951/2006 od dana 21. februara 2007. godine, osnovni upisani i uplaćeni kapital Društva iznosi 5.664,53 EUR u novcu i 2.046,88 EUR u stvarima, što na dan upisa iznosi 596 hiljada dinara. Društvo na dan 31. decembra 2008. godine, nije pravilno iskazalo vrednost osnovnog kapitala, odnosno nije uskladilo iznos osnovnog kapitala sa upisanim i registrovanim iznosom kod Agencije za privredne registre RS.

Mišljenje nezavisnog revizora

Po našem mišljenju, zbog efekata kvalifikacija koje su objašnjene u prethodnim pasusima, priloženi finansijski izveštaji ne prikazuju objektivno i istinito, po svim bitnim pitanjima, finansijsko stanje privrednog društva „SITOTEHNIKA“ d.o.o., Beograd, na dan 31. decembra 2008. godine, rezultate njegovog poslovanja i novčane tokove za godinu završenu na taj dan, u skladu sa računovodstvenim politikama i Zakonom o računovodstvu i reviziji Republike Srbije.

D.O.O. „LAMADO” LAJKOVAC

Privredno društvo Laboratorija za industrijsku kooperaciju i prenos tehnologije u industriji mode je društvo sa ograničenom odgovornošću, koje posluje pod imenom „LAMADO“ d.o.o. Sedište Društva je u Boje Markovića 104/B, Lajkovac.

Matični broj 17424971, PIB 101343731.

Društvo je osnovano 01.03.2002. godine.

Pretežna delatnost je proizvodnja pletenih i kukičanih čarapa.

Izvršena je revizija finansijskih izveštaja A.D. „RAKETA – PUTNIČKI SAOBRAĆAJ“ Užice. Na osnovu izvršene revizije, revizori su izrazili negativno mišljenje.

Osnov za negativno mišljenje:

- Istaknuto je da je neto vrednost na dan bilansiranja iznosila 72.628 hiljada dinara, a čine ih zemljište u iznosu od 1.429 hiljada dinara, građevinski objekti u iznosu od 38.188 hiljada dinara, oprema u iznosu od 27.534 hiljada dinara, kao i građevinski objekti i oprema u pripremi u iznosu od 27.534 hiljada dinara. U toku vršenja revizije, a na osnovu prezentirane dokumentacije utvrdili smo da Društvo nije izvršilo popis svojih sredstava datih na korišćenje drugim društvima, niti su ista obuhvaćena u knjigovodstvenim evidencijama.
- U postupku revizije utvrdili smo da je u finansijskim izveštajima iskazano umanjenje vrednosti zaliha učinaka za 43.894 hiljada dinara.
- Kratkoročna potraživanja u finansijskim izveštajima iskazana su u visini od 7.632 hiljada dinara i odnose se na potraživanja od kupaca, najvećim delom na potraživanja od kupaca u zemlji i inostranstvu. U toku postupka revizije revizori nisu bili u mogućnosti da izvrše confirmiranje potraživanja, a dalja kontrola je izvršena uvidom u poslovne knjige i analizom i kontrolom starosti i naplativosti potraživanja od kupaca. Dobijeni rezultati ukazuju na to da

potraživanja nisu usaglašena niti je izvršen popis istih, kao i da postoje sumnjiva i neneplativa potraživanja.

Mišljenje nezavisnog revizora:

Po našem mišljenju, zbog efekata pitanja razmotrenih u prethodnim pasusima ovi finansijski izveštaji ne daju istinit i objektivan prikaz finansijskog stanja preduzetnika "Lamado" D.O.O. Lajkovac na dan 31.12.2008. godine, rezultat poslovanja, tokove gotovine i promene na kapitalu za godinu koja se završava na taj dan u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja, Međunarodnim računovodstvenim standardima i Međunarodnim standardima revizije.

II DEO

SPECIJALNI BILANSI

BILANS SANACIJE

1. SPECIJALNI BILANSI

Sa pravne tačke gledišta, specijalni bilansi, tj. oni za čije sastavljanje postoje posebni razlozi, mogu da budu obavezni ili dobrovoljni. Obaveza sastavljanja prvih je propisana zakonom. U grupu takvih spadaju, pre svega bilansi osnivanja i likvidacioni bilansi. Sastavljanje drugih zakonski nije obavezno već je uslovljeno internim potrebama preduzeća, što je naročito slučaj sa likviditetnim i bilansom razdvajanja. U oba slučaja njihovu formu i sadržinu uslovljavaju i određuju ciljevi čijem ispunjenju služe.

U poslovnoj praksi i stručnoj literaturi pojavljuje se više vrsta specijalnih bilansa, čiji nazivi odgovaraju ciljevima kojima oni služe. Specijalni bilansi nastaju u određenim prilikama kao posledica specijalnih ciljeva.

U specijalne bilanse spadaju:

- Bilans osnivanja
- Bilans promene pravne forme
- Bilans fuzije
- Bilans saniranja
- Bilans razdvajanja
- Likvidacioni bilans
- Bilans likvidnosti
- Bilans stečaja preduzeća
- Bilans poravnanja

2. BILANS SANIRANJA

Po svojoj etimologiji reč sanacija je latinskog porekla (sanatio) i znači lečenje. Međutim, sa stanovišta ekonomije preduzeća pod sanacijom načelno se podrazumevaju sve, kako finansijske tako i tehničko-organizacione mere, koje su podesne da doprinesu ozdravljenju preduzeća, posrnućom i dospelom u nevolju, u smislu da se ono ponovo učini likvidnim i rentabilnim.¹⁴

Inače, jedno preduzeće je posrnućo i bolesno ako, dugoročno gledano, nije u stanju da izmiruje svoje obaveze (nelikvidnost) ili posluje sa gubitkom (nerentabilnost).

Podobnost saniranja, pak, potvrđena je ako se utvrdi da postoji mogućnost trajnog ozdravljenja preduzeća, što podrazumeva da je posle sprovođenja procesa lečenja preduzeće postalo sposobno za život i razvoj. Ukoliko se ta mogućnost ne obezbeđuje nikakvim racionalnim merama, umesto sanacije, prednost se daje likvidaciji, tj. stečaju.

Utvrđivanje potrebe saniranja vezano je za utvrđivanje uzroka finansijskih teškoća, dok utvrđivanje podobnosti saniranja pretpostavlja ispitivanje i izbor mera čije sprovođenje obezbeđuje trajno ozdravljenje preduzeća u smislu ponovnog uspostavljanja finansijske ravnoteže i vraćanja u zonu dobitka, što podrazumeva prihvatljivo ukamaćenje uloženog kapitala.

U stručnoj literaturi pravi se opšta razlika između:

- saniranja u širem smislu i
- saniranja u užem smislu

Saniranje u širem smislu ili ekonomsko saniranje obuhvata sve mere koje doprinose otkrivanju i otklanjanju uzroka gubitka i obezbeđenju trajnog ozdravljenja za život sposobnog preduzeća. To znači da su njegovi prvi ciljevi ponovno uspostavljanje finansijske ravnoteže i zadovoljavajuća rentabilnost i ekonomičnost.

¹⁴ Knoll/Beyer: Op.cit., str. 221; Heinen, E.: Op. Cit., str. 493, Brombach/Olfert/Ehreiser: Op.cit., str. 150; Dr Gunter Weinrich/Heinz J. Hockmann: Op. Cit., str. 41 i drugi

Saniranje u užem smislu ili finansijsko saniranje, je saniranja usmereno na otpis gubitka i/ili uspostavljanje finansijske ravnoteže čime preduzeće postaje platežno sposobno što se postiže putem smanjenja kapitala, dopune imovine, povećanja kapitala, promene strukture aktive i promene strukture pasive. Na ovom mestu reč je o finansijskom saniranju.

2.1. Simptomi potrebe saniranja

Potrebu saniranja nagoveštavaju nekoliko karakterističnih pojava, koje ne moraju da znače da je preduzeće onemoćalo, tj. da mu je neposredno ugrožena egzistencija. Te pojave su:

- 1) deficitni ili bilans sa gubitkom
- 2) prezaduženost
- 3) sve teže izmirenje dospelih obaveza

Tipični simptom potrebe saniranja je pojava gubitka u bilansu (stanja). Pošto, po pravilu, gubitak pada na teret vlasničkog kapitala (sopstveni kapital), pojava gubitka u bilansu siguran je znak da je bar jedan deo sopstvenog kapitala potrošen, izgubljen.

Potreba saniranja nije nužno uslovljena pojavom gubitka, koji je izraz nerentabilnog poslovanja. Preduzeće, naime, može da bude rentabilno, pa da, ipak, zapadne u finansijske teškoće, koje se ispoljavaju u neredovnom izmirivanju dospelih obaveza, pa čak i da obustavi njihovo plaćanje. To je razlog neodložnog, pa i hitnog otvaranja postupka stečaja ili postupka sudskog poravnanja.

2.2. Sanacione mere

2.2.1. Mogućnosti i izbor mera

Za otklanjanje simptoma potrebe saniranja – nelikvidnost, pasivni i bilans prezaduženja – stoje na raspolaganju brojne mere, čiji izbor zavisi, pre svega, od vrste i „stepena oboljenja preduzeća“. Identifikuju se postupkom utvrđivanja uzroka potrebe saniranja, čije preduzimanje pretpostavlja mogućnost trajnog ozdravljenja preduzeća.

Za pomenutu svrhu raspoložive sanacione mere, koje se u praksi upotrebljavaju pojedinačno ili u međusobnoj kombinaciji, su uglavnom sledeće:

- doplata vlasničkih udela u inokosnim preduzećima, društvima lica i društvima sa ograničenom odgovornošću
- povećanje kapitala u akcionarskim društvima
- prijem novih ortaka
- smanjenje kapitala
- odgađanje plaćanja obaveza
- konverzija kratkoročnih u dugoročne obaveze
- konverzija obaveza u osnovni kapital
- smanjenje (otpis) obaveza

U stručnoj literaturi se pomenute sanacione mere svrstavaju, po pravilu, u dve osnovne grupe, i to:

- interne sanacione mere
- sanacione mere uz pomoć poverioca

Saniranje uz pomoć poverioca je alternativa likvidacije i stečaja i uobičajeno se preduzima u postupku poravnanja u slučajevima kada finansijske teškoće nije prouzrokovalo samo preduzeće, nego su one posledica gubitaka po osnovu otpisa potraživanja od preduzeća u

stečaju ili su, pak, finansijske teškoće prolaznog karaktera. Pored toga, saniranje uz pomoć poverioca se najčešće kombinuje sa internim sanacionim merama, pre svega zbog toga što su neke od njih bez neposrednog uticaja na likvidnost, ali i zbog toga što poverioci zahtevaju od davaoca kapitala (vlasnika) doprinos za saniranje preduzeća.¹⁵

Interne sanacione mere grupišu se prema različitim kriterijumima, pri čemu najčešće međusobno konkurišu kriterijumi promene stanja (sopstvenog) kapitala i promene stanja likvidnih sredstava.¹⁶

2.2.2. Smanjenje kapitala

Saniranje putem smanjenja kapitala, koje spada u grupu saniranja bez privlačenja likvidnih sredstava, sprovodi se kroz takozvano čisto saniranje ili kroz postupak povlačenja akcija. Čisto saniranje, pak, može biti redovno i uprošćeno, a proizilazi iz postupka formalnog smanjenja kapitala putem reduciranja nominalne vrednosti akcija ili spajanja akcija, pri čemu je i dobilo naziv „čisto saniranje“.

Takozvano redovno smanjenje osnovnog kapitala, koje se sprovodi putem:

- formalnog smanjenja nominalne vrednosti akcija ili putem
- spajanja više akcija u jednu (konverzija),

nije povezano sa strogo fiksiranim ciljem.

Zbog toga se u stručnoj literaturi redovno ističe da ovo smanjenje kapitala nije uslovljeno određenim ciljem, nije ciljno. Šta više, ono i nije nužno uslovljeno potrebom sanacije, nego, pre svega, vraćanjem novca vlasnicima po osnovu smanjenja osnovnog kapitala, u slučajevima

¹⁵ Brombach/Olfert/Ehreiser: Op. cit., str. 153 i 208

¹⁶ Heinen, E.: Op. cit. Str. 493; Peemoller, Volker H./Marz, Thomas; Op. cit., str. 105; Brombach/Olfert/Ehreiser: Op. cit., str. 153; Gabler-Wirtschaftslexikon, 12. Auflage, 5. Band, Wiesbaden 1988, str. 1343-1344

preterane kapitalizacije ili nemogućnosti da se isposluje zahtevano ukamaćenje sopstvenog kapitala.

Smanjenje kapitala kao mera sanacije, uz istovremenu isplatu dela osnovnog kapitala vlasnicima, dolazi u obzir samo pod uslovom postojanja slobodnih likvidnih sredstava i istovremene pojave bilansa sa gubitkom, što će se i dogoditi u slučaju prodaje nerentabilnih pogona.¹⁷

Okolnost da redovno smanjenje kapitala nije povezano sa unapred utvrđenim ciljem uslovia je pojavu zakonske odredbe da se odlukom o smanjnu osnovnog kapitala utvrđuju ciljevi koje to smanjenje treba da zadovolji, kao i pojavu odredbe da se smanjenje kapitala zasniva na projektu koji usvaja ili donosi generalna skupština akcionara vanrednog saziva.

Za razliku od redovnog smanjenja kapitala, koje nije povezano sa unapred fiksiranim ciljem, što znači da nije nužna mera sanacije, forma upošćenog, odnosno pojednostavljenog smanjenja kapitala služi isključivo ciljevima saniranja. Zbog toga se, u stručnoj literaturi, ova forma smanjenja kapitala označava kao ciljna, tj. forma smanjenja povezana sa ciljem.

Kao mera sanacije ova forma smanjenja kapitala služi ispunjavanju tri zahteva, i to:

- pokriću gubitka
- unošenju u zakonske rezerve
- izravnjanju smanjenja vrednosti¹⁸

Ova forma smanjenja kapitala isključivo je mera saniranja i nije usmerena na isplate akcionarima.

U uporednom akcijskom pravu predviđa se mogućnost smanjivanja kapitala povlačenjem akcija,¹⁹ i to, pre svega, u cilju dekapitalizacije, što je, de facto, rešavanje problema

¹⁷ Pemmoller, Volker H./Marz, Thomas: Op. cit., str. 106

¹⁸ Član 229, stav 1. Nemačkog AktG. U jugoslovenskom Predlogu zakona o preduzećima iz marta 1995. (član 311= ova forma smanjenja kapitala služi pokrivanju gubitka i unošenju u rezerve

prekapitalisanja. Zbog toga se, u odredbama akcijskog prava, po pravilu, naglašava da za povlačenje akcija važe propisi o redovnom smanjenju kapitala, koji predviđaju donošenje odluke o tome putem kvalifikovane većine članova glavne skupštine akcionara i zahtevaju poštovanje strogih odredbi o zaštiti poverioca.

Kao mera sanacije, kojom se eliminiše bilansi gubitak, smanjenje kapitala putem povlačenja akcija je, smatra se, povoljno pod uslovom da se akcije stiču kupovinom ispod pari ili besplatnim stavljanjem na raspolaganje od strane akcionara.²⁰

2.2.3. Privlačenje likvidnih sredstava

Saniranje finansijski onemoćalog preduzeća veoma često zahteva privlačenje novih likvidnih sredstava. Ono se postiže na dva moguća načina, i to:

- doplatama postojećih akcionara
- povećanjem kapitala, koje je povezano sa smanjenjem kapitala

2.2.4. Ostale sanacione mere

Za eliminisanje gubitaka i popravljavanje položaja likvidnosti koriste se, pored smanjenja i povećanja kapitala, čitav niz drugih mera, od koji su neke primarno usmerene na eliminisanje gubitaka, a neke na popravljavanje likvidnosti preduzeća. Specifičnost nekih, pak, uslovljena je pravnom formom preduzeća.

Trajno saniranje preduzeća pretpostavlja ne samo eliminisanje gubitka koji potiče iz poslovanja u prošlosti (bilansni gubitak), nego i gubitka koji će se pojaviti u sledećem obračunskom periodu zbog negativnog raspona prihodi-rashodi.

¹⁹ Trgovački zakon za Kraljevinu Jugoslaviju iz 1937. (član 362), nemački AktG iz 1965 (član 237); francuski Code des Societes iz 1966 (član 217); mađarski zakon o privrednim društvima iz 1988. (član 315); jugoslovenski Predlog zakona o preduzećima iz 1995. (član 238)

²⁰ Peemoller, Volker H./ Marz, Thomas: Op. cit., str. 110

U svakom slučaju, eliminisanje bilansnog gubitka putem dotacije dolazi u obzir samo pod uslovom da imaju namenski karakter. Ako se, naprotiv, dotacijama nadoknađuju reducirani ili izgubljeni prihodi, onda one ne utiču direktno na eliminisanje bilansnog gubitka, nego samo popravljaju rentabilitetnu sliku, čime se sprečava gomilanje gubitaka i omogućava njihovo postepeno pokrivanje (iz raspodeljivog dobitka) u budućnosti.

Popravljanje likvidnosti, koje je najčešće nezaobilazna sanciona mera, ostvaruje se ne samo privlačenjem dopunskog osnovnog kapitala, što je takozvano eksterno sopstveno finansiranje, nego i raznim drugim merama sa karakterom internog sopstvenog i eksternog tuđeg finansiranja, kakve su:

- 1) iznajmljivanje ili prodaja dela preduzeća ili postrojenja
- 2) emisija obligacija ili obveznica sa pravom opcija
- 3) prolongiranje ili konverzija kredita i odlaganje isplate dospelih obaveza prema liferantima

Za eliminisanje bilansnog gubitka i popravljanje likvidnosti onemoćalih preduzeća u društvima kapitala koja nisu akcionarska društva, pre svega, društva sa ograničenom odgovornošću, koriste se, takođe, operacije povećanja, doplate i smanjenja osnovnog kapitala. Posebne odredbe zakona o ovim društvima propisuju uslove pod kojima može da se povećava, doplaćuje i smanjuje osnovni kapital.²¹

²¹ U nemačkom GmbHG članovi 55-57, 26-28 i 58; u austrijski GmbHG članovi 52-54, 55-58, 72-74; jugoslovenski Predlog zakona o preduzećima iz marta 1995. Članovi 382. I 383; u jugoslovenskom Trgovačkom zakonu iz 1937. Članovi 437, 472 i 474

3. PORESKI TRETMAN SANIRANJA

Događaj saniranja, koji je, pre svega, usmeren na eliminisanje nagomilanih gubitaka iz bilansa realizuje se, na prvom mestu, kroz postupak smanjenja kapitala i doplatu akcionara i ortaka. U oba slučaja vlasnici kapitala trpe štetu bilo time što im se imovina smanjuje ili time što ona uz doplatu ostaje nepromenjena.

Poreske olakšice ne treba da budu shvaćene kao izraz odluke fiskusa da učestvuje u olakšavanju tereta sanacije, nego su samo rezultat prihvatanja činjenice da je takozvani, „dobitak za saniranje“, kojim se pokriva bilansni gubitak, sredstvo za računsko korigovanje imovine, odnosno kapitala koji je, de facto, kroz gubitke smanjen. Upravo ta činjenica objašnjava zbog čega je dobitak za saniranje oslobođen ne samo poreza na dohodak, nego i poreza na dobitak.²²

4. BILANSIRANJE DOGAĐAJA SANIRANJA

4.1. Suština i vrste sanacionih bilansa

Budući da je saniranje proces u toku koga nastaju događaji koji utiču na strukturu bilansa (stanja), zbog čega je njihovo obuhvatanje na odgovarajućim kontima kao delovima raščlanjenog bilansa obavezno, svi događaji uslovljeni odabranim sanacionim merama mogu da se prikažu u okviru:

- 1) redovnog godišnjeg zaključka ili
- 2) za tu svrhu sastavljenim specijalnim bilansima, poznatim pod nazivom „sanacioni bilansi“

²² O tome videti: Brombach/Olfert/Ehreiser: Op. cit., str. 159; Peemoller/Marz: Op. cit., str. 118

U slučaju da se efekti odabranih sanacionih mera, koji se ispoljavaju kao prihodi i rashodi saniranja, ne prikazuju u posebnom, tj. specijalnom bilansu saniranja, oni se obuhvataju na odgovarajućim računima glavne knjige, s tim što se u bilansu uspeha, po pravilu, posebno ističu, i to:

- iznosi otvorenih rezervi (kapitalnih i iz dobitka), upotrebljenih u skladu sa odlukom glavne skupštine akcionara o smanjenju kapitala
- iznos preostalog dobitka za saniranje, uključen u zakonske rezerve, saglasno propisima o uprošćenom smanjenju kapitala
- doplate akcionara, prikazane u bilansu uspeha u okviru pozicije „Vanredni prihodi“

Isti podaci mogu da se, umesto u bilans uspeha, unesu u aneks. Pored toga, u aneks se obavezno unose objašnjenja o svim iznosima prihoda za saniranje, proisteklih iz odluke o smanjenju kapitala i upotrebi otvorenih rezervi sa:

- kompenzaciju smanjenja vrednosti
- pokriće ostalih gubitaka
- unošenje u zakonske rezerve²³

Pored odsustva izričitih zakonskih dispozicija, u stručnoj literaturi je razvijeno mišljenje o svrsishodnosti sastavljanja dva posebna bilansa saniranja, i to:

a) Sanacioni bilans otvaranja, kao aktuelni pregled imovine i kapitala na određeni dan, koji je osnova za utvrđivanje potrebe saniranja preduzeća i izbor sanacionih mera. Kao takav, prethodi preduzimanju sanacionih mera, a da bi se obezbedio kontinuitet, izvlači se iz poslednjeg godišnjeg zaključka

b) Zaključni bilans saniranja predstavlja rezultat preduzetih mera saniranja, usmerenih na ozdravljenje preduzeća, nakon čega treba da usledi lakše i uspešnije poslovanje. Na taj način, zaključni bilans saniranja pojavljuje se i kao bilans otvaranja novog niza redovnih godišnjih

²³ O tome vidi: Schildbach, Dr. Thomas: Der handelsrechtliche Jahresabschluss, 2. Auflage, Verlag Neue Wirtschafts-Briffe, Heme/Berlin 1991, str. 283

zaključaka, čijem povoljnijem izgledu treba da doprinese. Inače, sam pojam „Sanacioni bilans“ najčešće se odnosi na ovaj bilans.²⁴

U praksi saniranja, pored pomenuta dva, sastavlja se, i treći, sa zadatkom da simuliranjem različitih sanacionih mera pronade one koje će najbolje odgovarati postavljenim ciljevima finansijskog ozdravljenja, što podrazumeva vraćanje preduzeća u zonu finansijske ravnoteže, koja je uslov likvidnosti, eliminisanje bilansnog gubitka i rentabilno poslovanje. On je projekcija zaključnog bilansa saniranja, sastavljen na osnovu sanacionog bilansa otvaranja i izvodljivih sanacionih mera za realizaciju ciljeva saniranja. Prema tome, ovaj bilans saniranja se nalazi između prva dva, pa se zbog toga može nazvati „sanacioni međubilans“ ili „projekcija sanacije“.

Važnost ovog bilansa dolazi naročito do izražaja u slučajevima kada je, zbog težih poremećaja likvidnosti i rentabilnosti preduzeća, saniranje otežano i pretpostavlja kombinovanje različitih mera. Ako tražena rešenja, u takvim slučajevima, ne pruže zadovoljavajuće rešenje, koje potvrđuje sanacioni međubilans, umesto saniranja, pribegava se vanparničnom poravnanju ili stečaju.

4.2. Procenjivanje u funkciji saniranja

Saniranje pretpostavlja izbor adekvatnih sanacionih mera, čija primena treba da dovede do željenog cilja. Ali, izbor odnosnih mera podrazumeva utvrđivanje uzroka koji su usloveli potrebu saniranja. Osnov za to je bilans otvaranja sanacije. U njemu je iskazan gubitak, koji odražava faktičko smanjenje kapitala; njime je oslikana imovinska i finansijska situacija preduzeća, a sve to je neophodno da se dokuči stepen finansijskog oboljenja i da se utvrdi da li je preduzeće uopšte živo i da li simptomi oboljenja mogu da budu otklonjeni, pod kojim uslovima i u kom roku.

Kod sastavljanja bilansa otvaranja sanacije zahteva se da se uzme u obzir potreba ili neophodnost valjanog procenjivanja. Ono podrazumeva nužnost otkrivanja svih rezervi, jer se njima možda može eliminisati bilansni gubitak. Otkrivanjem latentnih rezervi ne može se

²⁴ Peemoller, Volker H./Marz, Thomas: Op. cit., str. 117

otkloniti eventualno usko grlo likvidnosti, ali je sasvim izvesno da se time pozitivno utiče na kreditnu sposobnost preduzeća.²⁵

Procenjivanje imovine eliminiše latentne rezerve i skrivene gubitke iz bilansnih pozicija imovine i obaveza, što ima za posledicu pravilno iskazivanje neto imovine.

4.3. Knjigovodstvena tehnika obuhvatanja događaja sanacije

Kao što je već ranije rečeno, svi događaji sanacije, uslovljeni primenom različitih sanacionih mera, obuhvataju se u glavnoj knjizi perioda u kome nastaju ili se obuhvatanje sprovodi na kontima razvijenog bilansa otvaranja sanacije, čijim naknadnim zaključivanjem nastaje zaključni bilans sanacije, koji je osnova za ponovno otvaranje poslovnih knjiga nakon obavljenog saniranja. Međutim, bez obzira kako je izvršen izbor sanacionih mera, za prikazivanje događaja koji proističu iz njihove primene nema ni zakonski propisanog, ni u teoriji i praksi razvijenog jedinstvenog postupka, odnosno knjigovodstvene tehnike njihovog obuhvatanja.

Na kraju procesa saniranja sažimaju se svi rezultati preduzetih mera u zaključnom bilansu saniranja. Sopstveni kapital se pojavljuje u novoj visini. Obaveze su smanjene za iznos oproštenih dugova, a kratkoročne pozajmice pretvorene su u fundirane zajmove. Upoređenje zaključnog sanacionog bilansa sa bilansom otvaranja sanacije čini vidljivim rezultat sanacije. Zaključni bilans saniranja okončava period saniranja i, ako je sanacija bila uspešna, dovodi do niza normalnih godišnjih zaključaka.²⁶

²⁵ Brombach/Olfert/Ehreiser: Op. cit., str. 160

²⁶ Heinen, Edmund: Op. cit., str. 495

Pod pretpostavkom da odabrane sanacione mere omogućavaju izvođenje jednokratne operacije saniranja i da se događaji saniranja prikazuju u okviru specijalnih bilansa, ceo postupak se odvija po sledećem redosledu:

1) Sastavljanje bilansa otvaranja sanacije, za koji kao osnova služi redovni godišnji zaključak ili međubilans – kvartalni ili polugodišnji – je prva mera usmerena na utvrđivanje potrebe saniranja. Pošto utvrđivanje potrebe saniranja i izbor sanacionih mera podrazumeva otkrivanje svih rezervi, što pretpostavlja ponovno procenjivanje u skladu sa identifikovanim prilivima, iz redovnog godišnjeg zaključka ili međubilansa izvlači se, neposredno privremeni bilans otvaranja sanacije. Kao takav postaje pravi tek nakon uključivanja efekata ponovne procene.

2) Otvaranje glavne knjige, za koje kao nalog za knjiženje služi bilans otvaranja sanacije

3) Knjiženje efekata ponovnog procenjivanja (povećanja i smanjenja vrednosti imovine i dugova) na tangiranim kontima, za koju svrhu se koristi konto refleksije pod nazivom „konto ponovne procene“

4) Izravnjanje konta ponovne procene prenosom eventualnog salda, kao razlike svih povećanja i smanjenja vrednosti imovine i dugova, na konto saniranja

5) Knjiženje prihoda za saniranje, proisteklih iz primene sanacionih mera smanjenja kapitala, povećanja kapitala i doplate akcionara ili ortaka preko konta saniranja

6) Upotreba prihoda za saniranje, proknjiženost na kontu saniranja, za pokriće bilansnog gubitka i unošenje u zakonske rezerve. Pri tome, u zakonske rezerve se unosi deo ne upotrebljenih prihoda za pokriće bilansnog gubitka

7) Zaključivanje svih konta preko računa izravnjanja, koji se, u ovom slučaju, sreće pod nazivom „konto završnog bilansa saniranja“

8) Sastavljanje završnog bilansa saniranja, u kome redosled pozicija odgovara redosledu zaključivanja aktivnih i pasivnih pozicija glavne knjige

9) U slučaju saniranja u dužem vremenskom periodu, umesto završnog bilansa saniranja, sastavlja se više međubilansa, od kojih sastavljanje prvog dolazi u obzir posle knjiženja efekata ponovne procene i upotrebe prihoda za saniranje proisteklog iz smanjenja kapitala za pokriće bilansnog gubitka

5. ANALIZA POMOĆU FINANSIJSKIH POKAZATELJA I MERE SANACIJE

Racio analiza ili analiza pomoću finansijskih pokazatelja je jedan od najčešće korišćenih instrumenata finansijske analize. Racio analiza bazira se na određenim komponentama bilansa stanja i bilansa uspeha i sračunata je na identifikovanje i ocenu finansijskog položaja (likvidnosti, finansijske strukture i aktivnosti) i rentabiliteta poslovanja preduzeća.

5.1. PRAKTIČAN PRIMER

Finansijska analiza se bavi istraživanjem funkcionalnih odnosa koji postoje između bilansnih pozicija stanja i uspeha, sa ciljem da se omogući verodostojna ocena finansijskog položaja i aktivnosti preduzeća. Ako uporedimo rezultate dobijene ukrštanjem bilansnih pozicija, dolazimo do informacija vezanih za likvidnost, profitabilnost, nivo poslovne aktivnosti kompanije.

U nastavku biće predstavljena finansijska analiza poslovanja pet preduzeća u prethodne dve godine. Izabrano je pet preduzeća iz iste i različite grane, a zajedničko im je to što sva preduzeća imaju negativno mišljenje, dobijeno od strane revizora. Na osnovu analize finansijskih izveštaja utvrđeno je da je potrebno izvršiti sanaciju preduzeća.

Mere sanacije se dele se na tri grupe:

- Finansijske mere sanacije (bez i sa privlačenjem likvidnih sredstava)
- Mere za sanaciju uspeha i
- Strategijske mere sanacije.

D.O.O. „SITOTEHNIKA“

Pokazatelji likvidnosti

Pokazatelji opšte likvidnosti	4.311623956	2.737540919
Pokazatelji reducirane likvidnosti	2.875973382	1.6630876
Neto obrtna sredstva	116,950	66,348
Rigorozna (dnevna likvidnost)	0.093756194	0.019065078

Pokazatelji poslovne aktivnosti

Koeficijent obrta kupaca	3.690386346
Prosečan period naplate potraživanja	98.90563365
Koeficijent obrta dobavljača	16.69375146
Prosečan period plaćanja duga	21.86446832
Koeficijent obrta zaliha	4.227782138
Prosečan period trajanja zaliha	86.33368231
Koeficijent obrta stalnih sredstava	49.94851392
Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava	1.608704173

Pokazatelji finansijske strukture

Odnos pozajmljenih prema ukupnim izvorima finansiranja	0.286535608	0.391967039
Odnos dugoročnih obaveza i sopstvenog kapitala	0.085064045	0.068366007
Koeficijent pokrića kamata	4.303945338	24.416

Pokazatelji rentabilnosti ili uspešnosti

ROA	0.318944465	
Stopa neto dobitka	0.198474679	0.098301714
ROE	0.475920011	

Pokazatelji likvidnosti

✚ Opšti racio likvidnosti pokazuje sa koliko je obrtnih sredstava pokriven svaki dinar kratkoročnih obaveza.

Iz tabele preduzeća „SITOTEHNIKA“ DOO vidimo da je opšti racio likvidnosti u 2006. godini nepovoljniji u odnosu na 2007. godinu. Ovaj koeficijent može biti i previsok i prenizak. Racio opšte likvidnosti u ovom preduzeću stoji u proporciji 2:1, što predstavlja standardnu relaciju.

✚ Racio reducirane likvidnosti predstavlja rigorozniji zahtev u pogledu ocene likvidnosti preduzeća i nastao je kao aplikacija pravila finansiranja „1:1“, koje traži da osnovna sredstva i zalihe budu finansirani dugoročnim izvorima finansiranja, a potraživanja, hartije od vrednosti i gotovina kratkoročnim izvorima finansiranja. Ovaj pokazatelj, acid test ili brzi racio, u brojilac formule uključuje sve pozicije obrtnih sredstava koje vrlo brzo mogu biti konvertovane u gotovinu. Kod ovog odnosa izdvojene su zalihe od likvidnih sredstava, s obzirom da su zalihe manje likvidne nego ostala obrtna sredstva. Referentna vrednost ovog pokazatelja iznosi 1.

Racio reducirane likvidnosti analiziranog preduzeća stoji u odnosu 1:1, i smatra se da je stanje njihove tekuće likvidnosti relativno zadovoljavajuće.

✚ Rigorozni racio likvidnosti je praktično isto što i opšti racio likvidnosti, samo što su zalihe uklonjene iz obračuna. Rigorozni racio likvidnosti pokazuje koliko bi lako bilo za kompaniju da otplati svoj kratkoročni dug, ne čekajući da rasproda zalihe ili da ih pretvori u gotov proizvod. U većini slučajeva bi rigorozni racio likvidnosti trebao da bude iznad 1.

Iz tabele se vidi da je racio rigorozne likvidnosti narušen.

✚ Neto obrtna sredstva ukazuju na mogućnosti zaduživanja preduzeća na kratak rok. Pretpostavlja se da preduzeće koje ima veći iznos neto obrtnih sredstava, uz istu brzinu konverzuje zalihe i potraživanja u gotovinu, automatski obezbeđuje i srazmerno veći stepen likvidnosti.

U konkretnom primeru neto obrtna sredstva imaju pozitivan iznos, što ukazuje na uspostavljenost dugoročne finansijske ravnoteže. Stalna imovina zajedno sa delom trajnih obrtnih sredstava, je finansirana iz dugoročnih izvora.

Pokazatelji poslovne aktivnosti

Preduzeće ulaže u stalna i obrtna sredstva sa namerom da ih koristi efikasno, što znači da sa malim ulaganjima ostvari što veći obim poslovne aktivnosti.

✚ Koeficijent obrta kupaca zavisi od realizacije, politike kreditiranja kupaca i efikasnosti naplate nastalih potraživanja. Koeficijent obrta kupaca u iznosu od 3.69, pokazuje da se potraživanje od kupaca naplaćuje u proseku 3.69 puta godišnje, što znači da na svakih 3.69 dinara 1 dinar ostaje ne naplaćen u saldu potraživanja od kupaca u toku godine.

✚ Kada se broj dana u godini podeli sa ovim koeficijentom dobija se prosečan period naplate od kupaca. U našem slučaju on će iznositi 99 dana. Ako se uzme da ovo preduzeće nudi kupcima kreditni period od 30 dana, to znači da postoji slaba efikasnost u naplati potraživanja.

✚ Treba se obratiti pažnja i na dobavljače (prodavce) pošto je jedna od najvažnijih aktivnosti preduzeća nabavka materijala i usluga za proces proizvodnje, što dovodi do stvaranja kratkoročnih obaveza prema dobavljačima za kupovine na kredit. Takođe se treba utvrditi koliko je prosečno vreme u kome te obaveze dospevaju na naplatu. Vrednost ovog koeficijenta je 16.69, što znači da se obaveze prema dobavljačima izmiruju u proseku 17 puta godišnje. U ovom primeru, vidimo da je prosečno vreme plaćanja 21.86 dana. Što znači da ukoliko nam dobavljači nude kreditni period od 40 dana, ovo preduzeće ima dobar kreditni bonitet.

✚ Zalihe predstavljaju veoma važnu kategoriju poslovnih ulaganja. Koeficijent obrta zaliha u ovom preduzeću iznosi 4.22, što znači da se zalihe obrnu – realizuju i reprodukuju 4.22 puta godišnje, i da na svakih 4.22 dinara periodičnih rashoda na ime realizacije ostaje 1 dinar vezan u vrednosti zaliha. Prosečan period trajanja jednog obrta zaliha iznosi 86 dana, što je prosečno vreme koje je potrebno zalihama da bi se transformisale od nabavljenog materijala za proces proizvodnje do prodaje konačnih učinaka kupcima.

✚ Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava predstavlja osnovni indikator poslovne aktivnosti preduzeća. Vrednost ovog koeficijenta je 1.60, što pokazuje da na svaki uloženi dinar u poslovna sredstva Preduzeće ostvari u proseku 1.60 dinara. Bez obzira koju vrednost dobili, ne možemo pouzdano tvrditi da li je ona visoka ili niska. Naime, sve zavisi od toga kakav je dosadašnji trend ovog pokazatelja u preduzeću, kako se kreću vrednosti ovih koeficijenata u drugim preduzećima, ili, koliki je prosek privredne grane u kome preduzeće obavlja svoju delatnost.

✚ Veliki analitički značaj ima i koeficijent obrta sopstvenih sredstava. Koeficijent obrta sopstvenih sredstava pokazuje da Preduzeće na svaki dinar ulaganja finansiranih iz sopstvenih izvora ostvaruje neto prihode od realizacije u proseku od 49.94 dinara.

Pokazatelji finansijske strukture

Finansijska struktura preduzeća je usmerena na izvore finansiranja preduzeća. Cilj ovih pokazatelja je da se utvrdi solventnost kompanije, koja predstavlja sposobnost kompanije da izmiruje obaveze na duži rok. Ukupna poslovna sredstva preduzeće može finansirati iz sopstvenog ili iz pozajmljenog kapitala.

✚ Vrednost koeficijenta odnos pozajmljenih prema ukupnim izvorima finansiranja je 0.28, što znači da je ukupna imovina preduzeća finansirana sa 28% pozajmljenog kapitala, a da je ostatak od 72% finansiran iz sopstvenih izvora.

✚ Imajući u vidu da kratkoročni i dugoročni dugovi nemaju isti značaj u finansijskoj strukturi, veoma često se izračunava finansijski pokazatelj koji pokazuje odnos dugoročnih dugova i sopstvenih izvora. Iznos ovog pokazatelja je 0.08, što znači da dugoročni pozajmljeni kapital učestvuje u finansiranju preduzeća sa 8% u odnosu na sopstveni kapital.

✚ Veoma značajan koeficijent finansijske strukture je koeficijent pokrića fiksnih troškova kamate. Neophodno je, ispitati stepen opterećenja poslovnog dobitka ovom vrstom rashoda. Dobijena vrednost ovog racija je 4.30. To bi značilo da je svaki dinar kamate pokriven sa 4.30 dinara dobitka. Međutim, ne postoje tačno utvrđeni standardi na osnovu kojih bi mogli da

tvrdimo da li je ova vrednost racia za preduzeće dobra ili loša. Neophodno je posedovati podatke o koeficijentu pokrića za veći broj godina, a od velikog značaja je i subjektivna procena analitičara.

Pokazatelji rentabilnosti

Pokazatelji rentabilnosti imaju veliki značaj u određivanju ukupne rentabilnosti preduzeća. Dele se na parcijalne i globalne. Parcijalni su stopa poslovnog dobitka i stopa neto dobitka, a globalni su stopa prinosa na ukupna poslovna sredstva i stopa prinosa na sopstvena poslovna sredstva. Izračunavanjem ovih racio pokazatelja dobijamo odgovor na pitanje kakva je rentabilnost investiranog i sopstvenog kapitala preduzeća.

✚ Stopa neto dobitka ukazuje na učešće neto dobitka u ukupnim neto prihodima od prodaje preduzeća. Vrednost ove stope dobitka je 20%, što znači da je Preduzeće na svakih 100 dinara poslovnih prihoda ostvarilo 20 dinara neto dobitka. Neto dobitak je krajnji periodični rezultat preduzeća, koji preostane pošto se namire i finansijski rashodi, neposlovni rashodi i porezi.

✚ Stopa prinosa na ukupna poslovna sredstva u ovom Preduzeću iznosi 31%, što znači da je na svakih 100 dinara prosečno uložених poslovnih sredstava ostvaren prirast od 31 dinar u toku poslovne godine.

✚ Stopa prinosa na sopstvena poslovna sredstva ima zadatak da prikaže rentabilnost sopstvenog kapitala, tj. imovine finansirane iz sopstvenih izvora. Vrednost ove stope je 47%, što znači da je na svakih 100 dinara ulaganja iz sopstvenih izvora finansiranja ostvaren periodični prirast od 47 dinara.

Ovde možemo uočiti da je stopa prinosa na sopstveni kapital veća za 16% od stope prinosa na ukupno angažovan kapital. Ovo je moguće zahvaljujući tome da finansijska struktura u velikoj meri utiče na rentabilnost sopstvenog kapitala. Naime, finansiranje pozajmljenim kapitalom je u ovom slučaju imalo pozitivne efekte i na rentabilnost sopstvenog kapitala.

MERE SANACIJE:

Preduzeću predlažemo dokapitalizaciju bez privlačenja likvidnih sredstava.

Preporučuje se odlaganje plaćanja obaveza kao i pretvaranje dela dugova u kapital.

Što se tiče obaveza, predlaže se smanjenje kratkoročnih obaveza – konverzija kratkoročnih obaveza u dugoročne obaveze.

U cilju srednjoročnih mera sanacije radi popravljivanja zarađivačke sposobnosti predlažemo smanjenje troškova zarada, materijala, nabavne vrednosti robe, kao i ostalih rashoda.

PREDUZEĆE AD "ZIP INDUSTRIJA PIVA"

Pokazatelji likvidnosti

Pokazatelji opšte likvidnosti	0.5462794	0.540922
Pokazatelji reducirane likvidnosti	0.3354567	0.2407825
Neto obrtna sredstva	-131,270	-118,797
Rigorozna (dnevna likvidnost)	0.031467	0.0029253

Pokazatelji poslovne aktivnosti

Koeficijent obrta kupaca	1.3565483
Prosečan period naplate potraživanja	269.06525
Koeficijent obrta dobavljača	0.7029038
Prosečan period plaćanja duga	519.27447
Koeficijent obrta zaliha	2.832528
Prosečan period trajanja zaliha	128.86016
Koeficijent obrta stalnih sredstava	0.3573543
Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava	0.2319123

Pokazatelji finansijske strukture

Odnos pozajmljenih prema ukupnim izvorima finansiranja	0.7354052	0.5929878
Odnos dugoročnih obaveza I sopstvenog kapitala	0.0472076	0.0402599
Koeficijent pokrića kamata	0	0

Pokazatelji rentabilnosti ili uspesnosti

ROA	0	
Stopa neto dobitka	0	0
ROE	0	

Pokazatelji likvidnosti

Opšta likvidnost preduzeća „ZIP“ Industrija piva ista je u 2006. godini kao i u 2007. godini. Racio opšte likvidnosti u ovom preduzeću je manji od 1, što pokazuje nezadovoljavajuću likvidnost (kratkoročni kapital je korišćen za finansiranje osnovnih sredstava).

Racio reducirane likvidnosti analiziranog preduzeća stoji u odnosu 1:1, i smatra se da je stanje njegove tekuće likvidnosti relativno zadovoljavajuće.

Rigorozni racio likvidnosti je praktično isto što i opšti racio likvidnosti, samo što su zalihe uklonjene iz obračuna. Rigorozni racio likvidnosti pokazuje koliko bi lako bilo za kompaniju da otplati svoj kratkoročni dug, ne čekajući da rasproda zalihe ili da ih pretvori u gotov proizvod. U većini slučajeva bi rigorozni racio likvidnosti trebao da bude iznad 1.

Iz tabele se vidi da je racio rigorozne likvidnosti narušen.

U AD „ZIP – Industrija piva“ neto obrtna sredstva su negativna što ukazuje na dugoročnu finansijsku neravnotežu, odnosno deo dugoročnih vezanih sredstava se finansira iz kratkoročnih izvora.

Pokazatelji poslovne aktivnosti

Koeficijent obrta kupaca AD „ZIP“ Industrija piva u iznosu od 1.35, pokazuje da se potraživanje od kupaca naplaćuje u proseku 1.35 puta godišnje, što znači da na svakih 1.35 dinara 1 dinar ostaje nenaplaćen u saldu potraživanja od kupaca u toku godine.

Kada se broj dana u godini podeli sa ovim koeficijentom dobija se prosečan period naplate od kupaca. U AD „ZIP“ iznosiće 269 dana, Ako se uzme da ovo preduzeće nudi kupcima kreditni period od 30 dana, to znači da je efikasnost u naplati potraživanja jako loša.

Treba se obratiti pažnja i na dobavljače, kao i na to koliko je prosečno vreme u kome te obaveze dospevaju na naplatu. Vrednost ovog koeficijenta je 0.70. To znači da se obaveze prema dobavljačima izmiruju u proseku jednom u godinu ipo dana. U ovom primeru, vidimo da je prosečno vreme plaćanja 519 dana, što znači da ukoliko dobavljači nude kreditni period od 40 dana, ovo preduzeće ima jako loš kreditni bonitet.

✚ Koeficijent obrta zaliha u Društvu „ZIP“ Industrija piva iznosi 2.83, što znači da se zalihe obrnu – realizuju i reprodukuju 2.83 puta godišnje, i da na svakih 2.83 dinara periodičnih rashoda na ime realizacije ostaje 1 dinar vezan u vrednosti zaliha. Prosečan period trajanja jednog obrta zaliha Društva iznosi 128 dana, što je prosečno vreme koje je potrebno zalihama da bi se transformisale od nabavljenog materijala za proces proizvodnje do prodaje konačnih učinaka kupcima.

✚ Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava je 0.23, što pokazuje da na svaki uloženi dinar u poslovna sredstva Društvo ostvari u proseku 0.23 dinara.

✚ Veliki analitički značaj ima i koeficijent obrta sopstvenih sredstava. Koeficijent obrta sopstvenih sredstava pokazuje da Društvo na svaki dinar ulaganja finansiranih iz sopstvenih izvora ostvaruje neto prihode od realizacije u proseku 0.35 dinara.

Pokazatelji finansijske strukture

✚ Kao što je već rečeno, ukupna poslovna sredstva preduzeće može finansirati iz sopstvenog ili iz pozajmljenog kapitala. Vrednost koeficijenta odnos pozajmljenih prema ukupnim izvorima finansiranja Društva je 0.73, što znači da je ukupna imovina Društva finansirana sa 73% pozajmljenog kapitala, a da je ostatak od 27% finansiran iz sopstvenih izvora.

✚ Imajući u vidu da kratkoročni i dugoročni dugovi nemaju isti značaj u finansijskoj strukturi, veoma često se izračunava finansijski pokazatelj koji pokazuje odnos dugoročnih dugova i sopstvenih izvora. Iznos ovog pokazatelja je 0.04, što znači da dugoročni pozajmljeni kapital učestvuje u finansiranju preduzeća sa 4% u odnosu na sopstveni kapital.

✚ Kod koeficijenta pokrića fiksnih troškova kamate, neophodno je ispitati stepen opterećenja poslovnog dobitka ovom vrstom rashoda. Dobijena vrednost ovog racija Društva je 0. To bi značilo da nema dobitka. Međutim, ne postoje tačno utvrđeni standardi na osnovu kojih bi mogli da tvrdimo da li je ova vrednost racija za preduzeće dobra ili loša. Neophodno je posedovati podatke o koeficijentu pokrića za veći broj godina, a od velikog značaja je i subjektivna procena analitičara.

Pokazatelji rentabilnosti

✚ Stopa neto dobitka ukazuje na učešće neto dobitka u ukupnim neto prihodima od prodaje preduzeća. Vrednost ove stope dobitka u Društvu je 0%, što znači da Društvo nije ostvarilo neto dobitak.

✚ Stopa prinosa na ukupna poslovna sredstva kao i stopa prinosa na sopstvena poslovna sredstva iznosi 0%, što znači da nije bilo prirasta.

MERE SANACIJE:

Kada je reč o finansijskim merama sanacije, zbog pogoršane uspešnosti ili profitabilnosti ovo preduzeće bi trebalo da izvrši pokriće gubitka iz kapitala, što je i urađeno i što je uslovilo smanjenje kapitala (kapital 296.531 hiljada dinara, a gubitak, 190.637 hiljada dinara, što je stopa izgubljenog kapitala 2007.g. od 64%). Uz pokriće gubitaka preduzeću predlažemo dokapitalizaciju sa privlačenjem likvidnih sredstava koja su neophodna za normalno funkcionisanje.

Od ostalih mera sanacije preporučuje se odlaganje plaćanja obaveza, što je već urađeno, kao i pretvaranje dela dugova u kapital, barem kada je reč o ključnim dobavljačima, ukoliko za to postoji opravdani interes. Prosečan period naplate potraživanja od kupaca iznosi 269 dana. Potrebno je ubrzati naplatu potraživanja.

Preporučuje se smanjenje kratkoročnih obaveza – konverzija kratkoročnih obaveza u dugoročne obaveze, radi dobijanja dugoročne finansijske ravnoteže.

U cilju srednjoročnih mera sanacije radi popravljivanja zarađivačke sposobnosti predlažemo smanjenje troškova zarada, materijala, nabavne vrednosti robe, kao i ostalih rashoda.

Dugoročno povećanje prihoda smatramo da treba odložiti za period nakon sanacije.

AD „RAKETA – PUTNIČKI SAOBRAĆAJ“ i AD „AUTOTRANSPORT“

AD „RAKETA – PUTNIČKI SAOBRAĆAJ“

Pokazatelji likvidnosti

Pokazatelji opšte likvidnosti	0.237639	0.2646933
Pokazatelji reducirane likvidnosti	0.1619217	0.1688908
Neto obrtna sredstva	-333,520	-257,215
Rigorozna (dnevna likvidnost)	0.0001101	0.0001584

Pokazatelji poslovne aktivnosti

Koeficijent obrta kupaca	0.0320727
Prosečan period naplate potraživanja	11380.396
Koeficijent obrta dobavljača	0.0069839
Prosečan period plaćanja duga	52262.894
Koeficijent obrta zaliha	5.4484721
Prosečan period trajanja zaliha	66.991258
Koeficijent obrta stalnih sredstava	0.7015838
Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava	0.4709321

Pokazatelji finansijske strukture

Odnos pozajmljenih prema ukupnim izvorima finansiranja	1	1
Odnos dugoročnih obaveza i sopstvenog kapitala	#DIV/0!	#DIV/0!
Koeficijent pokrića kamata	0	0

Pokazatelji rentabilnosti ili uspešnosti

ROA	0	
Stopa neto dobitka	0	0
ROE	#DIV/0!	

AD „AUTOTRANSPORT“

Pokazatelji likvidnosti

Pokazatelji opšte likvidnosti	0.980789985	1.130928802
Pokazatelji reducirane likvidnosti	0.699690625	0.81580319
Neto obrtna sredstva	-267	1,181
Rigorozna (dnevna likvidnost)	0.013813943	0.121017791

Pokazatelji poslovne aktivnosti

Koeficijent obrta kupaca	0
Prosečan period naplate potraživanja	#DIV/0!
Koeficijent obrta dobavljača	0.749663224
Prosečan period plaćanja duga	486.885295
Koeficijent obrta zaliha	3.36869794
Prosečan period trajanja zaliha	108.3504685
Koeficijent obrta stalnih sredstava	0.210778297
Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava	0.168849742

Pokazatelji finansijske strukture

Odnos pozajmljenih prema ukupnim izvorima finansiranja	0.223151642	0.167727819
Odnos dugoročnih obaveza i sopstvenog kapitala	0	0.008934925
Koeficijent pokrića kamata	2.110764431	#DIV/0!

Pokazatelji rentabilnosti ili uspešnosti

ROA	0	
Stopa neto dobitka	#DIV/0!	#DIV/0!
ROE	0	

Pokazatelj opšte likvidnosti

✚ Iz tabele AD „RAKETA – PUTNIČKI SAOBRAĆAJ“ vidimo da je opšti ratio likvidnosti 0.23. U poređenju sa koeficijentom iz prethodne godine, vidimo da je opšta likvidnost na donjoj granici, jednaka 1, i da predstavlja realizaciju zahteva bilansnog pravila u užem smislu. Opšti ratio likvidnosti AD „AUTOTRANSPORT“ iznosi 0.98, što takođe predstavlja realizaciju zahteva bilansnog pravila u užem smislu i da je na donjoj granici.

✚ Ratio reducirane likvidnosti, ili acid test, nastao je kao aplikacija pravila finansiranja „1:1“. Referentna vrednost ovog pokazatelja iznosi 1. Ratio reducirane likvidnosti analiziranog AD „RAKETA – PUTNIČKI SAOBRAĆAJ“ stoji u odnosu 1:1, i smatra se da je stanje njihove tekuće likvidnosti relativno zadovoljavajuće. U AD „AUTOTRANSPORT“ ratio reducirane

likvidnosti stoji u odnosu 1:1, što pokazuje da je stanje njihove tekuće likvidnosti relativno zadovoljavajuće.

✚ Rigorozni ratio likvidnosti u AD „RAKETA – PUTNIČKI SAOBRAĆAJ“ je 0.0001 a u AD „AUTOTRANSPORT“ 0.01, pa se vidi da je likvidnost i kod jednog i kod drugog društva narušena.

✚ Neto obrtna sredstva ukazuju na mogućnosti zaduživanja preduzeća na kratak rok. U AD „RAKETA – PUTNIČKI SAOBRAĆAJ“ ovaj koeficijent iznosi -333520. Negativna neto obrtna sredstva ukazuju na dugoročnu finansijsku neravnotežu, odnosno deo dugoročnih vezanih sredstava se finansira iz kratkoročnih izvora. U AD „AUTOTRANSPORT“ neto obrtna sredstva iznose -267, što ukazuje da je deo dugoročnih vezanih sredstava finansiran iz kratkoročnih izvora.

Pokazatelji poslovne aktivnosti

✚ Koeficijent obrta kupaca AD „RAKETA“ iznosi 0.03, što pokazuje lošu naplatu potraživanja od kupaca. Što se tiče AD „AUTOTRANSPORT“, koeficijent obrta kupaca je 0, što pokazuje da Društvo uopšte nije naplaćivalo potraživanja od kupaca. U AD „RAKETA“ prosečan period naplate od kupaca iznosi 11380 dana što se vidi da je efikasnost u naplati potraživanja jako loša. U AD „AUTOTRANSPORT“ nije moguće izračunati prosečan period naplate od kupaca, s obzirom da je koeficijent obrta kupaca 0, tj. da Društvo nije naplaćivalo potraživanja od kupaca.

✚ Vrednost koeficijenta obrta dobavljača AD „RAKETA“ je 0.006 što znači da nisu izmirivali obaveze prema dobavljačima. Prosečno vreme plaćanja obaveza ovog društva je 52262 dana odakle vidimo da ovo društvo ima jako loš kreditni bonitet. U AD „AUTOTRANSPORT“, koeficijent obrta dobavljača iznosi 0.74, što znači da se obaveze prema dobavljačima izmiruju u proseku jednom godišnje. Takođe, vidimo da je prosečno vreme plaćanja 486 dana, što znači da ukoliko nam dobavljači nude kreditni period od 40 dana, ovo preduzeće ima loš kreditni bonitet.

✚ Koeficijent obrta zaliha u AD „RAKETA“ iznosi 5.44, što znači da se zalihe obrnu – realizuju i reprodukuju 5.44 puta godišnje, i da na svakih 5.44 dinara periodičnih rashoda na ime

realizacije ostaje 1 dinar vezan u vrednosti zaliha. U AD „AUTOTRANSPORT“ ovaj koeficijent iznosi 3.36, što znači da se zalihe obrnu 3.36 puta, i da na svakih 3.36 dinara periodičnih rashoda ostaje 1 dinar vezan u vrednosti zaliha. Prosečan period trajanja jednog obrta zaliha AD „RAKETA“ iznosi 66 dana, što je prosečno vreme koje je potrebno zalihama da bi se transformisale od nabavljenog materijala za proces proizvodnje do prodaje konačnih učinaka kupcima. Prosečan period trajanja jednog obrta zaliha AD „AUTOTRANSPORT“ iznosi 108 dana, koliko je potrebno zalihama da bi se transformisale od nabavljenog materijala za proces proizvodnje do prodaje konačnih učinaka kupcima.

✚ Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava AD „RAKETA“ iznosi 0.70, dok kod AD „AUTOTRANSPORT“ ovaj koeficijent iznosi 0.21, što pokazuje da na svaki uloženi dinar u poslovna sredstva AD „RAKETA“ ostvari u proseku 0.70, dok AD „AUTOTRANSPORT“ ostvari u proseku 0.21 dinar.

✚ Veliki analitički značaj ima i koeficijent obrta sopstvenih sredstava. Koeficijent obrta sopstvenih sredstava pokazuje da AD „RAKETA“ na svaki dinar ulaganja finansiranih iz sopstvenih izvora ostvaruje neto prihode od realizacije u proseku 0.47 dinara, dok AD „AUTOTRANSPORT“ ostvaruje neto prihode u proseku 0.16 dinara.

Pokazatelji finansijske strukture

✚ Ukupna poslovna sredstva preduzeće može finansirati iz sopstvenog ili iz pozajmljenog kapitala. Vrednost koeficijenta odnos pozajmljenih prema ukupnim izvorima finansiranja AD „RAKETA“ je 1, a AD „AUTOTRANSPORT“ 0.22. To znači da je ukupna imovina AD „RAKETA“ finansirana 100% iz pozajmljenog kapitala, a imovina AD „AUTOTRANSPORT“, finansirana sa 22% pozajmljenog kapitala, a ostatak od 78% finansiran iz sopstvenih izvora.

✚ Veoma često se izračunava finansijski pokazatelj koji pokazuje odnos dugoročnih dugova i sopstvenih izvora. U AD „RAKETA“ nije moguće izračunati ovaj pokazatelj, s obzirom da nema kapitala. U AD „AUTOTRANSPORT“ iznos ovog pokazatelja je 0, što znači da Društvo nema dugoročnih obaveza.

✚ Kod koeficijenta pokrića fiksnih troškova kamate, neophodno je ispitati stepen opterećenja poslovnog dobitka ovom vrstom rashoda. Dobijena vrednost ovog racija AD „RAKETA“ je 0, što znači da nema dobitka. Kod AD „AUTOTRANSPORT“ dobijena vrednost ovog racija je 2.11, što znači da je svaki dinar kamate pokriven sa 2.11 dinara dobitka.

Pokazatelji rentabilnosti

✚ Stopa neto dobitka ukazuje na učešće neto dobitka u ukupnim neto prihodima od prodaje preduzeća. Vrednost ove stope dobitka u AD „RAKETA“ je 0, što znači da Društvo nije ostvarilo neto dobitak. Vrednost ovog racija u AD „AUTOTRANSPORT“ nije moguće izračunati s obzirom da nema prihoda od prodaje, što znači da ni ovo Društvo nije ostvarilo neto dobitak.

✚ Stopa prinosa na ukupna poslovna sredstva kao i stopa prinosa na sopstvena poslovna sredstva i u AD „RAKETA“ i u AD „AUTOTRANSPORT“ iznosi 0%, što znači da nije bilo prirasta.

MERE SANACIJE:

AD „AUTOTRANSPORT“

Zbog pogoršane uspešnosti ili profitabilnosti ovo preduzeće bi trebalo da izvrši pokriće gubitka iz kapitala, što je i urađeno i što je uslovilo smanjenje kapitala (kapital 60.382 hiljada dinara, a gubitak, 12.104 hiljada dinara, što je stopa izgubljenog kapitala 2007.g. od 20%). Uz pokriće gubitaka preduzeću predlažemo dokapitalizaciju sa privlačenjem likvidnih sredstava koja su neophodna za normalno funkcionisanje.

Od ostalih mera sanacije preporučuje se odlaganje plaćanja obaveza, što je već urađeno, kao i pretvaranje dela dugova u kapital, barem kada je reč o ključnim dobavljačima, ukoliko za to

postoji opravdani interes. Naplata potraživanja od kupaca nije ni vršena, pa predlažemo da se sprovede naplata.

U cilju srednjoročnih mera sanacije radi popravljjanja zarađivačke sposobnosti predlažemo smanjenje troškova zarada.

Dugoročno povećanje prihoda smatramo da treba odložiti za period nakon sanacije.

AD “RAKETA”

Uz pokriće gubitaka preduzeću predlažemo dokapitalizaciju sa privlačenjem likvidnih sredstava koja su neophodna za normalno funkcionisanje. Zbog pogoršane uspešnosti ili profitabilnosti ovo preduzeće bi trebalo da izvrši pokriće gubitka iz kapitala, što je i urađeno i što je uslovilo smanjenje kapitala. S obzirom da je gubitak veći do kapitala, predlažemo konverziju obaveza u kapital kako bi gubitak u potpunosti bio pokriven.

Zarad povećanja kapitala predlažemo i prodaju dela imovine.

U AD “RAKETA” predlaže se odlaganje plaćanja obaveza, što je i učinjeno kao i pretvaranje dela dugova u kapital. Neophodno je ubrzati naplatu potraživanja od kupaca.

Radi popravljjanja zarađivačke sposobnosti predlažemo smanjenje troškova zarada kao i troškova amortizacije.

D.O.O. „LAMADO“ LAJKOVAC

Pokazatelji likvidnosti

Pokazatelji opšte likvidnosti	0.09760157	0.999119399
Pokazatelji reducirane likvidnosti	0.059488335	0.179608046
Neto obrtna sredstva	-124,161	-51
Rigorozna (dnevna likvidnost)	0.005981539	0.001761202

Pokazatelji poslovne aktivnosti

Koeficijent obrta kupaca	6.64930359
Prosečan period naplate potraživanja	54.89296662
Koeficijent obrta dobavljača	0.517433805
Prosečan period plaćanja duga	705.4042399
Koeficijent obrta zaliha	6.264646752
Prosečan period trajanja zaliha	58.26346073
Koeficijent obrta stalnih sredstava	0.257506124
Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava	0.165662771

Pokazatelji finansijske strukture

Odnos pozajmljenih prema ukupnim izvorima finansiranja	1	0.564336604
Odnos dugoročnih obaveza i sopstvenog kapitala	#DIV/0!	0.127520568
Koeficijent pokrića kamata	0	0

Pokazatelji rentabilnosti ili uspešnosti

ROA	0	
Stopa neto dobitka	0	0.026134468
ROE	0	

Pokazatelji likvidnosti

U „LAMADO“ d.o.o. ratio opšte likvidnosti je manji od 1, što pokazuje nezadovoljavajuću likvidnost (kratkoročni kapital je korišćen za finansiranje osnovnih sredstava).

Ratio reducirane likvidnosti analiziranog preduzeća stoji u odnosu 1:1, i smatra se da je stanje njegove tekuće likvidnosti relativno zadovoljavajuće.

Rigorozni ratio likvidnosti je praktično isto što i opšti ratio likvidnosti, samo što su zalihe uklonjene iz obračuna. Rigorozni ratio likvidnosti pokazuje koliko bi lako bilo za

kompaniji da otplati svoj kratkoročni dug, ne čekajući da rasproda zalihe ili da ih pretvori u gotov proizvod. U većini slučajeva bi rigorozni racio likvidnosti trebao da bude iznad 1.

Iz tabele se vidi da je racio rigorozne likvidnosti narušen.

U „LAMADO“ d.o.o. neto obrtna sredstva su negativna što ukazuje na dugoročnu finansijsku neravnotežu, odnosno deo dugoročnih vezanih sredstava se finansira iz kratkoročnih izvora.

Pokazatelji poslovne aktivnosti

📊 Koeficijent obrta kupaca u iznosu od 6.65, pokazuje da se potraživanje od kupaca naplaćuje u proseku 6.5 puta godišnje, što znači da na svakih 6.65 dinara 1 dinar ostaje nenaplaćen u saldu potraživanja od kupaca u toku godine.

📊 Kada se broj dana u godini podeli sa ovim koeficijentom dobija se prosečan period naplate od kupaca. U „LAMADO“ d.o.o. iznosiće 54 dana. Ako se uzme da ovo preduzeće nudi kupcima kreditni period od 30 dana, to znači da efikasnost u naplati potraživanja i nije loša.

📊 Treba se obratiti pažnja i na dobavljače, kao i na to koliko je prosečno vreme u kome te obaveze dospevaju na naplatu. Vrednost ovog koeficijenta je 0.51. To znači da se obaveze prema dobavljačima izmiruju u proseku jednom u dve godine. U ovom primeru, vidimo da je prosečno vreme plaćanja 705 dana, što znači da ukoliko dobavljači nude kreditni period od 40 dana, ovo preduzeće ima jako loš kreditni bonitet.

📊 Koeficijent obrta zaliha u Društvu je 6.26, što znači da se zalihe obrnu – realizuju i reprodukuju 6.26 puta godišnje, i da na svakih 6.26 dinara periodičnih rashoda na ime realizacije ostaje 1 dinar vezan u vrednosti zaliha. Prosečan period trajanja jednog obrta zaliha Društva iznosi 58 dana, što je prosečno vreme koje je potrebno zalihama da bi se transformisale od nabavljenog materijala za proces proizvodnje do prodaje konačnih učinaka kupcima.

📊 Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava je 0.16, što pokazuje da na svaki uloženi dinar u poslovna sredstva Društvo ostvari u proseku 0.16 dinara.

✚ Veliki analitički značaj ima i koeficijent obrta sopstvenih sredstava. Koeficijent obrta sopstvenih sredstava pokazuje da Društvo na svaki dinar ulaganja finansiranih iz sopstvenih izvora ostvaruje neto prihode od realizacije u proseku 0.25 dinara.

Pokazatelji finansijske strukture

✚ Kao što je već rečeno, ukupna poslovna sredstva preduzeće može finansirati iz sopstvenog ili iz pozajmljenog kapitala. Vrednost koeficijenta odnos pozajmljenih prema ukupnim izvorima finansiranja Društva je 1, što znači da je ukupna imovina Društva finansirana sa 100% pozajmljenog kapitala.

✚ Imajući u vidu da kratkoročni i dugoročni dugovi nemaju isti značaj u finansijskoj strukturi, veoma često se izračunava finansijski pokazatelj koji pokazuje odnos dugoročnih dugova i sopstvenih izvora. S obzirom da Društvo nema kapital, nije moguće izračunati ovaj pokazatelj.

✚ Kod koeficijenta pokrića fiksnih troškova kamate, neophodno je ispitati stepen opterećenja poslovnog dobitka ovom vrstom rashoda. Dobijena vrednost ovog racija Društva je 0. To bi značilo da nema dobitka. Međutim, ne postoje tačno utvrđeni standardi na osnovu kojih bi mogli da tvrdimo da li je ova vrednost racija za preduzeće dobra ili loša. Neophodno je posedovati podatke o koeficijentu pokrića za veći broj godina, a od velikog značaja je i subjektivna procena analitičara.

Pokazatelji rentabilnosti

✚ Stopa neto dobitka ukazuje na učešće neto dobitka u ukupnim neto prihodima od prodaje preduzeća. Vrednost ove stope dobitka u Društvu je 0%, što znači da Društvo nije ostvarilo neto dobitak.

✚ Stopa prinosa na ukupna poslovna sredstva kao i stopa prinosa na sopstvena poslovna sredstva iznosi 0%, što znači da nije bilo prirasta.

MERE SANACIJE:

Uz pokriće gubitaka Društvu predlažemo dokapitalizaciju sa privlačenjem likvidnih sredsta koja su neophodna za normalno funkcionisanje. Zbog pogoršane uspešnosti ili profitabilnosti ovo preduzeće bi trebalo da izvrši pokriće gubitka iz kapitala, što je i urađeno i što je uslovilo smanjenje kapitala. S obzirom da je gubitak veći od kapitala, predlažemo konverziju obaveza u kapital kako bi gubitak u potpunosti bio pokriven.

Od ostalih mera sanacije preporučuje se odlaganje plaćanja obaveza, što je već urađeno, kao i pretvaranje dela dugova u kapital, barem kada je reč o ključnim dobavljačima, ukoliko za to postoji opravdani interes.

Preporučuje se smanjenje kratkoročnih obaveza – konverzija kratkoročnih obaveza u dugoročne obaveze, radi dobijanja dugoročne finansijske ravnoteže.

U cilju srednjoročnih mera sanacije radi popravljavanja zarađivačke sposobnosti predlažemo smanjenje troškova zarada, materijala kao i ostalih rashoda.

Dugoročno povećanje prihoda smatramo da treba odložiti za period nakon sanacije.

ZAKLJUČAK

Vlasnici, investitori, banke, država, menadžeri, i svi zaposleni u raznim preduzećima zainteresovani su za poslovni uspeh preduzeća. Iz tog razloga prate poslovanje preduzeća preko finansijskih izveštaja, koji se daju na uvid nezavisnim revizorskim firmama, da bi se potvrdila njihova ispravnost i tačnost. Finansijski izveštaji sa svojim pozicijama daju uvid u finansijsko stanje preduzeća. Analiza finansijskih izveštaja bavi se ocenom finansijskog stanja i upravljanjem obrtnim kapitalom. Prvo od čega se polazi pri oceni finansijskog stanja preduzeća su: bilans stanja, bilans uspeha i izveštaj o novčanim tokovima. Sa stanovišta finansijske analize izuzetno je značajna priprema finansijskih izveštaja, u smislu sažimanja pojedinih bilansnih pozicija i njihovog adekvatnog grupisanja za potrebe analize.

Moglo bi se zaključiti da brojne interne i eksterne interesne grupe od prakse finansijskog izveštavanja očekuju da pribave korisne informacije, informacije o poslovanju po segmentima, iznos ostvarene dobiti, procenu vanbilansnih rizika i dopunska obrazloženja, opisne poslovne informacije, planirane/očekivane informacije koje su fokusirane na ključne informacije i koje ukazuju na šanse i rizike u poslovanju, kao i veći kredibilitet prezentiranih informacija. Interesne grupe ili korisnici izveštaja (Stakeholders) od revizora očekuju informacije o upravljanju poslovima kompanije, podatke o nezakonitim radnjama u poslovanju (Fraud), kao i niz drugih relevantnih informacija.

Ono što je činjenica jeste da revizorski izveštaj nije namenjen samo vlasnicima, već širem krugu zainteresovanih. Sadašnjim i budućim poveriocima – da bi mogli objektivno da procene kreditni bonitet dužnika. Menadžmentu – da bi imali pouzdane informacije o pravilnom vođenju knjigovodstva, bilansiranju, ali i o prinosnom, imovinskom i finansijskom položaju preduzeća. Državi – da bi se uverila da je finansijski rezultat, kao polazna osnova za oporezivanje, objektivno utvrđen. Kontrolnim organima – obaveza revizora je da prijavi slučajeve pranja novca i drugih krivičnih dela. Statistici – da bi se analiza i planovi bazirali na proverenim podacima.

Da bi se saniralo preduzeće koje je zapalo u krizu, nije dovoljna samo nečija dobra volja. Potrebno je objektivno i pouzdano razjasniti da li preduzeće uopšte raspolaže sa dovoljno potencijala za sanaciju.

Sadržaj ispitivanja sposobnosti saniranja čine analiza finansijske i ekonomske pozicije preduzeća u krizi i njegove sposobnosti opstanka u srednjem odnosno dugom roku. Preduzeće u krizi se procenjuje prema njegovim objektivnim mogućnostima da ozdravi i ponovo stekne sposobnost trajnog opstanka.

U centru pažnje ovog istraživanja je utvrđivanje i ocena potencijala za ostvarivanje uspeha i dobiti. Međutim, ispitivanje sposobnosti sanacije ne sme se ograničiti samo na to da se dođe do stanja likvidnosti i stanja imovine preduzeća kao osnove za dalji opstanak preduzeća, već da se objektivno odgovori na pitanje o sposobnosti preduzeća za opstanak u dugom roku, kao i o rastu i razvoju preduzeća.

Kod utvrđivanja sposobnosti za sanaciju u prvom planu je bilo utvrđivanje snaga i slabosti preduzeća. Analiza je obuhvatila sva relevantna područja. Nastojalo se utvrditi glavni problemi i oni pozitivni faktori koji su mogli da posluže kao osnova za sanaciju.

Uprkos značajnim naporima državnih institucija, regulatornih tela i profesionalnih organizacija da obezbede istinito i pošteno finansijsko izveštavanje, poslovna praksa potvrđuje da finansijski izveštaji, pod uticajem kreativne računovodstvene prakse, ne odražavaju uvek na pravi način ekonomsku stvarnost preduzeća. Neprofesionalna primena računovodstvenih principa i standarda, zloupotreba računovodstvenih opcija, „kreativno“ tumačenje regulative i neetičko ponašanje menadžera, računovođa i revizora, izlaže investitore i druge interesne grupe značajnim informacionim rizicima.

Brojna istraživanja na temu nezakonitih radnji ukazuje na jednu zabrinjavajuću pojavu. Nezakonite radnje i ostale ilegalne radnje se ne smanjuju. Štaviše, zastupljenost nezakonitih radnji u savremenom poslovanju je i dalje velika i one beleže rastući trend. Apsolutni gubici zbog korporativnih nezakonitih radnji se stalno povećavaju i broj kompanija koje se suočavaju s njima iz godine u godinu je sve veći i veći.

Jedno od najosetljivijih pitanja revizorskog razmatranja nezakonitih radnji je pitanje izveštavanja o nezakonitim radnjama. Da bi savremeni revizor mogao da spreči, otkrije i istraži različite vrste korporativnih, odnosno materijalno-finansijskih nezakonitih radnji, mora da poznaje motive i razloge ilegalnog ponašanja, da ima dovoljno saznanja o psihološkom profilu i

da zna razloge zašto pošteni ljudi, u određenim okolnostima, počinju da se ponašaju nemoralno i nezakonito.

Uspešna borba protiv nezakonitih radnji predstavlja kombinaciju sprečavanja nezakonitih radnji, otkrivanja nezakonitih radnji, istraživanja nezakonitih radnji i preduzimanja pravnih mera.

LITERATURA

1. American Accounting Assotiation, Committe on Basic Auditing Concepts, farasote, fla: AAA, 1973.
2. Arsić Milojko, Vasiljević Duško, Restrukturiranje i privatizacija javnih preduzeća u Srbiji, Kvartalni monitor, broj 9, april-jun 2007., Beograd, 2007.
3. Baroš Željko, Osnove menadžmenta, Vizija, Banja Luka, 2005.
4. Bogetić P., Analiza bilansa, Ekonomski fakultet, Podgorica, 2000
5. Bologna G., Jack and Lindquist, J. Roberd, Fraud auditing and forensic accounting: new tools and techniques, John Willey and Soons Incorporated, 1995.
6. Boynton William C., Johnson Raymond N., „Modern auditing“, John Willey and Soons, 2006.
7. Brealy A. Richard, Stewart C. Myers, Part IX, Financial Analysis and Planing, Princpleso of Corporate Finance, Third Edition International Edition, McGraw – Hill Irwin, New York, 2003.
8. Brombach, Olfert, Ehreiser, Sonderbilanzen, Kiehl Verlag, Ludwigshafen (Rhein), 1976.
9. Brombach, Olfert, Ehreiser, Sonderbilanzen, Kiehl Verlag, c.h. Beck, Munchen, 1989.
10. Charmichael D.R., Willingham J.J., Pojmovi i metode revizije, peto izdanje, prijevod s engleskog jezika, Mate, Zagreb, 2000.
11. Dmitrović Šaponja LJ., Petković Đ., Jakšić D., Računovodstvo, Ekonomski fakultet, Subotica, 2007.
12. Đukić Tadija, Jezdimirović Milun, Krstić Jovan, Finansijsko računovodstvo, Niš, 2008.
13. Edward Ketz., „Hidden Financial Risk; Understanding Off-Balance Sheet Accounting“, John Willey and Soons, 2003.

14. Egle, Junge, Reuther, Rechnungswesen der Unternehmung, 5. Auflage, Wuppertal – Barmen, 1974.
15. Franc Koletnik, Forenzičko računovodstvo, Zveza računovod. i revizor. Delatnika Slovenije, Maribor, 2007.
16. Gabler-Wirtschafts lexikon, 12. Auflage, 5. Band, Wiesbaden 1988.
17. Heinen Edmund, Handelsbilanzen, 11. Verbesserte Auflage, Gabler Verlag, Wiesbaden, 1985.
18. IFAC, Međunarodni standardi revizije, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 2002.
19. Ignjatović Đorđe, Kriminologija, PIP „Nomos“, Beograd, 1996.
20. Jovanović Škarić Kata, Radobanović Radiša, Finansijsko računovodstvo, Beograd, 2004.
21. Karen Berman and Jou Knight with John Case, Financial Intelligence, Business Literacy Institute, INC Harvard Business School, Boston, 2006.
22. Knežević Goranka, Ekonomsko – finansijska analiza, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment, Beograd, 2007.
23. Knoll Heinrich, Beyer Erwin, Bilanzkunde, 5. Auflage, Gabler Verlag, Wiesbaden, 1978.
24. Krstić Jovan, Instrumenti finansijsko – računovodstvenog izveštavanja, Niš, 2002.
25. Milićević V., Strategijsko upravljačko računovodstvo, Ekonomski fakultet – Centar za izdavačku delatnost, Beograd, 2003.
26. Milojević M, Motivi i uslovi za finansijske prevare, Revizor, 2009.
27. Milojević Dušan, Finansijska revizija i kontrola, Poslovna Beogradska škola, Beograd, 2006.
28. Miljević I. Milan, Metodologija naučnog rada, Filozofski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarejevu, Pale, 2007.

29. Međunarodni revizijski standardi 2000, prevod sa engleskog, Hrvatska udruga revizora, Zagreb, 1999.
30. Međunarodni računovodstveni standardi 2000, prevod sa engleskog, HZRFD, Zagreb, 2000.
31. Nerandžić B., Dickov V., Perović V., Ekonomika moderna, Stylos print, Novi Sad, 2004.
32. Peemoller Volker H., Marz Thomas, Sonderbilanzen, Physica – Verlag, Heidelberg Wien, 1986.
33. Petrović Zoran, Računovodstvo, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, 2005.
34. Ranković M. Jovan, Teorija bilansa, I tom, Ekonomski fakultet, Beograd, 1992.
35. Ranković M. Jovan, Specijalni bilansi, „Proinkom“ Beograd, Beograd, 1996.
36. Robertson Jack S., Auditing, eighth edition, Irwin, Whicago, 1996.
37. Rodić Jovan, Vukelić Gordana, Andrić Mirko, Teorija, politika i analiza bilansa, Beograd, 2007.
38. Schildbach Thomas, Der handelsrechtliche Jahresabschluss, 2. Auflage, Verlag Neue Wirtschafts-Briffe, Herne/Berlin 1991.
39. Stanišić Milovan, Stanojević Ljubiša, Revizija i primena kompjutera, Univerzitet Singidunum, Poslovni Fakultet, Beograd, 2008.
40. Stanišić Milovan, Metodologija revizije, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, 2006.
41. Stanišić Milovan, Revizija, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, 2006.
42. Stevanović N., Malinić D., Milićević V., Upravljačko računovodstvo, Ekonomski fakultet, Beograd, 2008.

43. Stevanović Nikola, Malinić Dejan, Fenomenologija bilansa – informaciona moć, rizici i posledice, Ekonomika preduzeća, 2009.
44. Stojanović Z., Komentar krivičnog zakonika, Službeni glasnik, Beograd, 2006.
45. Zakon o računovodstvu i reviziji, Službeni glasnik RS, br. 46/2006.
46. Weinrich Gunter, Hockmann J. Heinz, Sonderbilanzen, Gabler Verlag, Wiesbaden. 1978.